

קובץ זכרון

יוצא לאור

לקראת היארצייט החמישי של

הרה"ת ר' אברהם ברוך

בן הרה"ת ר' דובער ע"ה

יוניק

י"ט אדר א' ה'תשפ"ב

פתח דבר

בקשר עם י"ט אדר, יום היארצייט החמישי של א"א הרה"ת ר' אברהם ברוך ע"ה בן הרה"ת ר' דובער ע"ה, הנני מוציא לאור קובץ לזכרו הכולל:

(א) מאמר בענין נבואת משה – מתי נהי' משה אדון כל הנביאים, אם אירע זה בסנה, אחרי זה, או רק במתן תורה.

ומיוסד על מש"כ בספר פלא יועץ (ערך דובב שפתי ישנים) "דובב שפתי ישנים פי' רז"ל שכל ת"ח שאומרים דבר תורה משמו בעוה"ז שפתותיו דובבות בקבר ויש לו הנאה כייך קונדיטון וזה חסד של אמת שיוכל אדם לעשות עם הצדיקים לקדושים אשר בארץ חלקם בחיים ללמוד דבריהם וזכותם תהא למגן וצנה עליהם. . וחובה זו ביתר מוטלת על יוצאי חלציו של מחבר ספר לדור דורים ללמוד ספרי זקנם ולתרץ דבריו כי נאה לבנים לחוס על הוריהם ולהטעמים מטעמים והם יחוסו עליהם וימליצו טובה בעדם כרחם אב על בנים",

אמינא לבוא לכבד אבי ולהטעימו מטעמים, לפלפל ולתרץ בסוגיא שאבי ע"ה התעניין ודן בו, וגם שאל לכמה מגדולי תלמידי החכמים בענין זה. ועי"ז יהיו שפתותיו דובבות בקבר, וימליץ טוב עבור בני משפחתו שיחיו, כרחם אב על בנים.

(ב) קטעי יומן מזקני הרה"ת ר' דובער יוניק ע"ה, שזכה לקירובים רבים מכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, ואף זכה לשמש אצלו בקודש ובבית הרב קרוב ליובל שנים.

יש לציין שבין הקטעים שמתפרסמים בזה נמצא גם יומנו מיום הבהיר י"א ניסן תשי"ב – יום מלואת חמישים שנה להולדת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, שכ"ק אדמו"ר וידא שיהי' בעת אמירת המאמר המיוחד שאמר בחדרו הק'. והזמ"ג, שנמצאים בימי ההכנה¹ ליום הבהיר י"א ניסן – מאה ועשרים שנה.

(1) ראה שיחת יו"ד שבט ה'תשל"ג.

הרשימות מתפרסות כאן כפי שרשמם בשעתו, מהם שמדובר בדברים אישיים ומהם גם באופן של "את כל אשר יאהב . . יוכיח".

ג) מכתבים מהגאון ר' אלתר הילעוויץ ע"ה², דודו זקנו של אבי ע"ה (אחי' של זקנתו הרבנית אלטא שרה צערטל, אשת הגאון החסיד ר' אברהם ברוך פעוונזנער ע"ה), והי' לאבי קשר מכתבים איתו. ומובאים בזה קטעים מהני מילי מעליתא שכתב אליו הגאון הנ"ל במכתבים אלו, בדברי תורה, תולדות המשפחה וענינים השייכים לבית חיינו.

תודתי נתונה לש"ב הת' מנחם מענדל (ב"ר לוי יצחק) שי' מונדשיין על עזרתו בהכנת הקובץ.

ונזכה זעהן זיך מיט'ן רבי'ן דא למטה אין א גוף ולמטה מעשרה טפחים, והוא יגאלנו³.

אליהו בלא"א הרה"ת ר' אברהם ברוך ע"ה יוניק

י"ט אדר ראשון, ה'תשפ"ב,
שנת המאה ועשרים להולדת כ"ק אדמו"ר,
ברוקלין, נ.י.

(2) ראה קיצור תולדותיו לקמן בפנים.

(3) סיום מאמר ד"ה באתי לגני, יו"ד שבט ה'תשי"א.

מפתח ענינים

מאמר בענין זמן התחלת מדריגת נבואת משה והמסתעף.....7

קטעי יומן מר' דובער יוניק ע"ה.....29

מכתבים מהגאון ר' אלתר הילעוויץ ע"ה.....41

בענין זמן התחלת מדריגת נבואת משה והמסתעף

מאת הרב אליהו יוניק

משה פירש מדעתו והסכים הקב"ה עמו

א. איתא בגמרא שבת פז. "שלשה דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו: הוסיף יום אחד מדעתו, ופירש מן האשה, ושבר את הלוחות... ופירש מן האשה. מאי דריש? נשא קל וחומר בעצמו, אמר: ומה ישראל שלא דברה שכינה עמהם אלא שעה אחת, וקבע להן זמן, אמרה תורה: ויאמר אל העם היו נכנים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה' [שמות יט טו] – אני, שכל שעה ושעה שכינה מדברת עמי, ואינו קובע לי זמן – על אחת כמה וכמה! ומנלן דהסכים הקדוש ברוך הוא על ידו? דכתיב: 'לך אמר להם שובו לכם לאהליכם' [דברים ה כו] וכתיב בתריה 'ואתה פה עמד עמדי' [שם כז] ואית דאמרי 'פה אל פה אדבר בו'.

ובשמות רבה פרשה מ"ו (וראה ג"כ בספרי פ' בהעלותך) "זה אחד משלשה דברים שעשה משה מדעתו והסכימה דעתו לדעת הקדוש ברוך הוא, פרש מן האשה, רבי שמעון בן יוחאי אומר דרש ואמר, מה אם הר סיני שקדושתו לשעה נאמר בו (שמות יט, טו): אל תגשו אל אשה, אני שבכל שעה הוא מדבר עמי אינו דין שאהיה פרוש מהאשה.

רבי עקיבא אומר מפי הקדוש ברוך הוא נאמר לו (במדבר יב, ח): פה אל פה אדבר בו.

רבי יהודה אמר מפי הקדוש ברוך הוא נאמר לו: אל תגשו אל אשה, אף משה בכלל עמהם, הרי נאסרו כלם, וכשהוא אומר (דברים ה, כז): שובו לכם לאהליכם, הרי התירן. אמר לו משה אף אני עמהם, אמר לו לאו, אלא (דברים ה, כח): ואתה פה עמד עמדי".

מנלן דפירש מדעתו

ב. בתוס' שבת פז. ד"ה ואתה: "וא"ת מנלן דפירש משה מדעתו קודם ושוב הסכים הקב"ה על ידו שמא זה הוא צווי גמור שצוה לו לפרוש ותירץ ר"ת דאם איתא דמחמת צווי הקב"ה פירש ולא מדעתו היאך היה מערער אהרן ומרים דכתיב ותדבר מרים ואהרן במשה אלא ודאי מתחלה פירש ממנה לגמרי משה מדעתו".

והרשב"א תירץ ש"אילולי שמדעתו עשה, שכינה למה אמרה לו כן לאחר מתן תורה והלא אף מתחילה היה מדבר עמו בכל שעה, אלא ודאי שלא נצטוה עוד עד שפירש הוא מדעתו מקל וחומר. ומיהו קל וחומר גופיה לאו דוקא, דהא מצי משמש וטובל ומדבר בכל יום, אלא הוא מדעתו נשא קל וחומר בעצמו להתקדש שיהא ראוי לדיבור בכל עת.

ותירץ הרב ר' משה בר יוסף ז"ל דלישנא יתירא דרשינן דהוה ליה למימר ואתה עמוד עמדי מאי פה אלא הכי קאמר אתה דבדעתך פה עמד עמדי כמו שדרשת לעצמך".

ובשמות רבה דלעיל משמע שרע"ק ור"י באמת פליגי על תחילת הפיסקא שם במדרש שמשה פירש מדעתו, ולדעתם 'מפי הקב"ה נאמר לו' כציווי לפרוש מן האשה.

מנלן שהקב"ה הסכים

ג. הגמרא הביאה על זה ב' דיעות: א] ואתה עמוד פה עמדי ב] ואית דאמרי פה אל פה.

והמהרש"א [ד"ה פה אל פה] מפרש בה'ואית דאמרי פה אל פה' שבפסוק זה שבפ' בהעלותך רואים ש"הסכים הקב"ה עם משה על שהתרעמו עליו שפירש מן האשה", והיינו שפסוק זה הוא הסכמה למה שעשה משה מדעתו [ודלא כמו בשמו"ר לעיל שרע"ק שהביא פסוק זה סובר ש'מפי הקב"ה נאמר לו', והיינו שסובר שפסוק זה הוא ציווי למשה לפרוש מהאשה ולא הסכמה למה שעשה מדעתו].

מתי הסכים הקב"ה עמו

ד. ה'ואית דאמרי' פליגי על הדיעה הראשונה, וס"ל דאין ללמוד את הסכמת הקב"ה מהפסוק 'ואתה עמוד פה עמדי'. ולכאורה יוצא שלה'ואית דאמרי' הקב"ה הסכים רק לאחר טענת אהרן ומרים, וכל הזמן מאז שלמד מדעתו לפרוש בק"ו מפרישת בני"י במ"ת עד טענת אהרן ומרים, פירש מדעתו בלי הסכמה.

באמת גם לפי סתמא דגמ' שלומדים את הסכמת הקב"ה מהפסוק 'ואתה פה עמוד עמדי', יש להעיר מחידושי הר"ן [נדפס ע"י מכון הראשונים והשו"ת] שכותב ש'גמרא בלחוד הוא דגמירו להו הכי וקרא דואתה פה עמוד עמדי ליכא ראי' דמינ' למשה דהא לא אמרן משה עד שחזר כל התורה מעבר הירדן", דמזה משמע שמלשון הפסוק בלבד א"א ללמוד שהקב"ה הסכים על ידו, ומ"מ אנו יודעים שפירושו של הפסוק הוא שהסכים הקב"ה על ידו לפני כן במ"ת מ'גמרא דגמירו להו הכי', והפסוק הוא רק אסמכתא. ולפ"ז אולי י"ל שעד"ז לפי הדיעה שלומדים הסכמת הקב"ה מהפסוק 'פה אל פה אדבר בו', אף שנאמר לאחר טענת אהרן ומרים, אנו יודעים שהסכים לפני כן מ'גמרא דגמירי להו', והפסוק הוא רק אסמכתא.

אך צ"ע קצת בדברי הר"ן האלו, שהרי ע"כ רישא דקרא לכו לאהליכם ע"כ נאמר כבר בהר סיני לא רק למשה אלא לכל בני"י כדי להתיר להם לחזור לאהליהם אחרי פרישתם בהר סיני, אלא שמה חזר עליו עוד הפעם בדרך סיפור דברים ותוכחה בעבר הירדן, וא"כ לכאורה הוא הדין לסיפא דקרא 'ואתה פה עמוד עמדי'.

ובהריטב"א המיוחס להר"ן פירש ש"לא הודיע שהסכים הקב"ה על ידו עד משנה תורה לפי שכיון שלא היה ציווי ממש לא היה צריך להודיע", ומזה משמע שאף שתחילת הפסוק 'שובו לכם לאהליכם' נאמר לבני"י בהר סיני, מ"מ משה לא גילה לבני"י בהר סיני סוף הפסוק שהקב"ה הסכים על ידו, ורק בשנת הארבעים גילה גם ענין זה, אך למשה עצמו כבר נאמר 'ואתה פה עמוד עמדי' (הסכמת הקב"ה) בהר סיני, כמשמעות הפסוקים כנ"ל, ודלא כהר"ן הנ"ל.

ובתוספות הנ"ל ד"ה ואתה ממשיך "ואע"ג דהסכים הקב"ה על ידו מ"מ נתרעמו עליו לפי שאילו לא פירש מדעתו לא היה הקב"ה מסכים דברוך שאדם הולך בה מוליכין אותו", ומשמע שפירשו שלא רק משה אלא גם כל ישראל שמעו הציווי של ואתה עמוד פה עמדי בהר סיני, ודלא כהר"ן ודלא כהריטב"א הנ"ל, שלכן אינו מתרץ שנתרעמו עליו מפני שעדיין לא ידעו שהקב"ה הסכים על ידו.

מתי פירש מן האישה

ה. כבר הובא לעיל שיש מחלוקת תנאים אם פירש משה מדעתו ואח"כ הסכים הקב"ה עמו, או שנצטווה לפרוש מן האשה.

והנה באם משה פירש מדעתו מוכרח שפירש במ"ת, כשנשא הק"ו לאחריו ששמע הציווי לבנ"י 'אל תגשו אל אשה', והסכים הקב"ה עמו לאחר מכן, או ב'ואתה פה עמוד עמדי' או ב'פה אל פה אדבר בו'.

ולהדיעות במדרש הנ"ל שפירש על פי הציווי, הנה לפי ר"י שהציווי הוא מ"ש 'ואתה פה עמוד עמדי', לכאן פשוט שפירש מיד לאחר מ"ת (אלא שבמ"ת היה פרוש מן האישה ככל ישראל),

וגם לפי רע"ק דדריש על הפסוק 'פה אל פה' – "אמרתי לו לפרוש מהאשה", לכאורה מוכרח שהציווי היה עוד לפני פסוק זה ד'פה אל פה' וגו', שהרי פסוק זה הוא תשובת הקב"ה לטענת אהרן ומרים על פרישת משה מן האשה, ותוכן התשובה לפי דרשה זו היא שמשה פירש על פי ולאחרי הציווי ולא מדעתו.

ורש"י על הפסוק כותב 'והיכן אמרתי לו, בסיני, לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי' [בילקוט שמעוני מובא דרשא זו בשם ר' יהודה בן בתירה, ראה במהרש"א שבת שם]. ומשמע מזה שאמנם הקב"ה ציוה למשה לפרוש ולא פירש מדעתו, אך אהרן ומרים ושאר בני"ל לא ידעו אודות ציווי זה וחשבו שפירש מדעתו, ולכן נתרעמו עד שהקב"ה גילה להם שפרישת משה היתה ע"פ הציווי. וע"ד שפירש הריטב"א לעיל בשיטת הש"ס שפירש מדעתו אלא שהקב"ה הסכים עמו, בה'אית דאמרי' שלומדים ההסכמה מפסוק 'ואתה פה עמוד עמדי', שמשם "לא הודיע שהסכים הקב"ה על ידו עד משנה

תורה לפי שכיון שלא היה ציווי ממש לא היה צריך להודיע". אלא שהטעם שנתן שם 'שכיון שלא היה ציווי ממש לא היה צריך להודיע' אינו שייך לפי המדרש והספרי שהיה ציווי מפורש, ומ"מ יש לומר שמכיון שהציווי היה למשה ולא לבנ"י לכן לא גילהו בשעתו.

אך בזוהר פ' נשא ע' קמ"ח: משמע שמשה פירש מהאישה עוד מאז שהתגלה אליו הקב"ה בסנה, וז"ל: "אלא בשעה שאמר לו קודשא בריך הוא 'של נעליך מעל רגליך' אזדעזע ההר, אמר מיכאל קמי קודשא בריך הוא: רבנו של עולם תבעי לסתור אדם? והא כתיב 'זכר ונקבה בראם ויברך אותם' ולית ברכתא אשתכח אלא במאן דאיהו דכר ונוקבא, ואת אמרת לאתפרשא מאתתיה? אמר ליה: הא קיים משה פריה ורביה, השתא אנא בעינא דיתנסב בשכינתא, ובגיניה יחות שכינתא לדיירא עמיה, הדא הוא דכתיב 'עלית למרום שבית שבי', ומאי 'שבי', שכינתא דאתנסיבת עמך".

ובזוהר חוקת ע' ק"פ. ז"ל: "תא חזי, ויאמר אל תקרב הלום של נעליך מעל רגליך וגו'", וכי אמאי נעל הכא? אלא אתמר: דפקיד ליה על אתתא לאתפרשא מנה, ולאזדווגא (ס"א באתר) באתתא אחרא, דנהירו קדישא עלאה, ואיהי שכינתא".

וכן בדברים רבה בסוף פרשת וזאת הברכה פרשה יא י משמע כן: "אבל בן עמרם מיום שנגלית אליו בסנה לא בא לאשתו".

ונמצא שיש ג' דיעות בזמן פרישת משה מן האישה: לפי הבבלי וכו' שפירש מדעתו מק"ו, מוכרח שפירש לפני מ"ת. לפי ר"י שפירש ע"פ הציווי בפסוק 'ואתה פה עמוד עמדי', וכן לפירש"י בדעת רע"ק שיודעים הציווי מהפסוק 'פה אל פה', פירש מיד לאחר מ"ת. ולפי הזוהר והדברים רבה, פירש עוד מיום שהקב"ה התגלה אליו בסנה.

ויש להעיר מתוס' ביבמות סב. ד"ה 'דכתיב' וז"ל: "כדתניא בסיפרי שבשעה שאמר הקב"ה למשה ליקח ע' זקנים מישראל אמרה מרים אשרי נשותיהן של אלו שנתבקשו לגדולה אמרה צפורה אוי להן לנשותיהן של אלו שמיום שדברה השכינה עם אחיך פירש ממני" (אבל בפשטות צ"ל שהכוונה למתן תורה, שהרי בגמרא שם הפרישה היתה מדעתו מק"ו ממצות פרישה דישראל במ"ת אבל ראה פירוש מהריז"ו על שמו"ר פרק י"ט). וכן בשבת פז.

תוס' ד"ה 'ואתה' הלשון הוא "מיום שנתיחדה השכינה עם אחיך פירש ממני", אך בהספרי שלפנינו הלשון הוא רק "אוי לנשותיהן של אלו", בלי הוראת זמן הפרישה.

למה התרעמו על משה

ו. לדעת ה'ואית דאמרי' הנ"ל שלומדים הקב"ה הסכים על ידו מהפסוק "פה אל פה" מובן שאהרן ומרים לא ידעו אודות הסכמת הקב"ה, כיון שהסכמה זו ניתנה רק לאחר שנתרעמו על משה. ואפילו אם נאמר שגם לפי ה'ואית דאמרי' באמת הסכים הקב"ה עמו לפני כן, אלא שאנו יודעים אודות ההסכמה מפסוק זה, וכן לדעת רע"ק הנ"ל שמשה פירש על פי הציווי שניתנה לפני כן, מ"מ כנ"ל אהרן ומרים לא ידעו אודות הסכמה זו עד לאחר שהקב"ה אמר להם 'פה אל פה אדבר בו'.

ולסתמא דגמרא שלומדים ההסכמה מפסוק "ואתה פה עמוד פה עמדי" הובאו לעיל ב' ביאורים למה עדיין התרעמו על משה: לפי הריטב"א הנ"ל יוצא שאע"פ שהסכמת הקב"ה ניתנה כבר בהר סיני, מ"מ אהרן ומרים לא ידעו אודות ההסכמה, ולכן התרעמו.

אבל התוס' [ד"ה ואתה שבת שם] מבאר ש"אע"ג דהסכים הקב"ה על ידו מ"מ נתרעמו עליו לפי שאילו לא פירש מדעתו לא היה הקב"ה מסכים בדברך שאדם הולך בה מוליכין אותו שהרי לאהרן ומרים לא אמר לפרוש אע"ג שגם עמהם היה מדבר".

ויש להעיר מדרשות ר"י אבן שועיב בפרשת בהעלותך ע' שמ"ו שכתב ש"לא ידעו שהסכים ה' על ידו שיפרוש מהאשה דא"כ חלילה להם..."

[אלא שלפי' התוס' צ"ב מה ענה להם הקב"ה, דבשלמא להריטב"א הנ"ל הרי נתחדש שראו שהקב"ה מסכים עם משה, אבל להתוס' האשימו את משה בהסכמה זו עצמה, ומה התחדש להם בדברי הקב"ה.

וי"ל באם סיבת הפרישה היתה מכיון שהתנבא בכל עת, בכדי שלא יתגלה אליו הקב"ה והוא טמא וכיו"ב, צ"ל שהתחדש להם עתה שזוהי מדריגת משה

שלפי טענתם השוו מדריגתם עם מדריגת משה באמרום "הלא גם בנו דיבר ה"¹ שלכן היתה להם הטענה על אך ההסכמה שלא ראוי סיבה להפירש מדעתו, ולפ"ז עיקר התשובה היה מ"ש רש"י "נגלה עליהם [על אהרן ומרים] פתאם והם טמאין בדרך ארץ, והיו צועקים "מים מים", להודיעם שיפה עשה משה שפרש מן האשה, מאחר שנגלית עליו שכונה תדיר ואין עת קבועה לדבור" ואף שמדעתו עשה, יפה עשה, והמשך הפסוקים אודות מדריגת נבואת משה בא בעיקר כהקדמה למ"ש 'מדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה'.

לביאור על תשובת ה' על טענתם ראה להלן אות י"א.

מדריגת נבואת משה

ז. אחד מי"ג עיקרי האמונה הוא האמונה שמשה רבינו הוא אדון כל הנביאים ואשר לא קם עוד נביא כמוהו במעלת נבואת משה. הרמב"ם [הל' יסודי התורה פ"ז ה"ו] מפרט בענין זה ד' דברים:

(א) "שכל הנביאים בחלום או במראה ומשה רבינו מתנבא והוא ער ועומד שנאמר ובכוא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע הקול מדבר אליו",

(ב) "כל הנביאים ע"י מלאך לפיכך רואים מה שהם רואים במשל וחידה משה רבינו לא על ידי מלאך שנאמר פה אל פה אדבר בו ונאמר ודבר ה' אל משה פנים אל פנים ונאמר ותמונת ה' יביט כלומר שאין שם משל אלא רואה הדבר על בוריו בלא חידה ובלא משל הוא שהתורה מעידה עליו במראה ולא בחידות שאינו מתנבא בחידה אלא במראה שרואה הדבר על בוריו",

(ג) "כל הנביאים יראים ונבהלים ומתמוגגין ומשה רבינו אינו כן הוא שהכתוב אומר כאשר ידבר איש אל רעהו כלומר כמו שאין אדם נבהל לשמוע דברי חבירו כך היה כח בדעתו של משה רבינו להבין דברי הנבואה והוא עומד על עומדו שלם",

(ד) "כל הנביאים אין מתנבאים בכל עת שירצו משה רבינו אינו כן אלא כל זמן שיחפוץ רוח הקודש לובשתו ונבואה שורה עליו ואינו צריך לכוין דעתו

(1) ודבר זה צ"ב שהרי א] הלא ראו גדול מדריגת משה במתן תורה, ב] וגם המקור שמשוה התנבא בכל עת הוא הפסוק "עמדו ואשמעה" שנאמר לפני טענתם על משה.

ולהזדמן לה שהרי הוא מכוון ומזומן ועומד כמלאכי השרת לפיכך מתנבא בכל עת שנאמר עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם".

ומסיים הרמב"ם "ובזה הבטיחו ה' שנאמר לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי (ה' כו כז) הא למדת שכל הנביאים כשהנבואה מסתלקת מהם חוזרים לאהלם שהוא צרכי הגוף כלם כשאר העם לפיכך אין פורשין מנשותיהם ומשה רבינו לא חזר לאהלו הראשון לפיכך פירש מן האשה לעולם ומן הדומה לו ונקשרה דעתו לצור העולמים ולא נסתלק מעליו ההוד לעולם וקין עור פניו ונתקדש כמלאכים".

מתי התחיל מדריגתו

ח. והנה יש לברר מתי התחיל נבואת משה באופן שהוא שונה משאר הנביאים.

הנה בפעם הראשונה בכתוב שה' דיבר עם משה (שמות ג' ב') כתיב בתחילה "וירא מלאך ה' בלבת אש מתוך הסנה", ואח"כ "וירא ה' כי סר לראות . . ויקרא אלוקים מתוך הסנה . . אל תקרב הלום", ורואים שבהתחלה ראה מלאך, ואחר כך "ויקרא אליו אלוקים". ומפרש רבינו בחיי שהיות שעתה הוא התחלת נבואת משה רצה הקב"ה לחנכו מעט ולהעלות ממדריגה למדריגה עד שיתחזק שכלו [וראה בשמות רבה פ' ג' "טירון [חדש] היה משה לנבואה"].

ועד"ז כותב הרמב"ן על מ"ש 'אל תקרב הלום' "לא הגיע עדיין למעלתו הגדולה בנבואה כי בהר סיני ניגש אל הערפל אשר שם אלוקים וכן ענין הסתרת פנים שעדיין לא עלה למה שנאמר בו ותמונת ה' יביט".

והרלב"ג מבאר שהנבואה בסנה היתה חידה, אף שבמדריגת נבואת משה כתיב 'ובמראה ולא בחידות':

"התועלת החמישי הוא בדעות והוא מה שלמדנו מזה הסיפורי שזה השלמות הנפלא שהיה בנבואת משה רבינו ע"ה שידבר בו"י ה' יתעלה פה אל פה ומראה לא בחידות לא היה בנבואתו מתחילת העניו אבל היתה נבואתו בהתחלה בחידות ולזה נראית לו זאת הנבואה הראשונה מהנבואות שסיפרה התורה ממנו בחידות רוצה לומר המלאך שנראה לו בלבת אש מתוך הסנה והנה העירנו בזה גם כן במה שאמר 'גם מתמול גם משלשם גם מאז דברך אל

עבדך' כי זה ממה שיורה לפי מה שביארנו כי מדרגתו לא היתה בעת התחילו להנבא באופן מן השלמות שהיתה בו אחר זה והנה היה זה כן מפני שיתרון מדרגת הדבקות עם ה' יתעלה נמשך ליתרון מדרגת השכל כמו שביארנו במאמר השני מספר מלחמות ה' ובהיות הענין כן והיה מבואר שהשכל לא יגיע אל שלמותו מתחילת הענין אבל יוסיף תמיד בשלמות כל מה שישתדל האדם להוציא ההכנה אשר בו אל הפועל הנה הוא מבואר שהנבואה יתכן שתגיע בתחילת העניו בלתי שלמה ואחר זה תגיע אל שלמות".

עכ"פ רואים מכל המקורות הנ"ל שבתחילת נבואתו משה רבינו בסנה עוד לא היה במדרגת אדון כל הנביאים כהמבואר בפ' בהעלותך, אף שעל הפסוק ותרא אותו כי טוב הוא דרשו (סוכה יב) "רבי נחמיה אומר: הגון לנביאות". ויש לברר מתי התחיל משה להנבא במדרגתו הנ"ל.

מהגמרא הנ"ל (שבת פז) רואים לכאורה שמשה כבר התנבא בכל עת קודם מתן תורה, דאיתא שם שמשה "נשא קל וחומר בעצמו, אמר: ומה ישראל שלא דברה שכינה עמהם אלא שעה אחת, וקבע להן זמן, אמרה תורה: "ויאמר אל העם היו נכנים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה" – אני, שכל שעה ושעה שכינה מדברת עמי, ואינו קובע לי זמן – על אחת כמה וכמה!", ומשמעות הענין והלשון היא שכן היה גם לפני מ"ת, ומה שהתחדש במ"ת הוא רק הציווי לבנ"י לפרוש מנשותיהם, דמזה למד משה הק"ו לעצמו.

וראה גם בהרשב"א הנ"ל שכתב "והלא אף מתחילה היה מדבר עמו בכל שעה, אלא ודאי שלא נצטוה עוד עד שפירש הוא מדעתו מקל וחומר".

ולכאורה ענין זה שמשה מזומן בכל עת הוא הענין הד' בדברי הרמב"ם הנ"ל.

[בהשקפה ראשונה משמע מהרשב"א דלעיל שלא רק שמשה התנבא בכל עת לפני מ"ת, אלא גם הגיע לשאר המעלות, שהרי הרשב"א מכריח מזה שהתנבא בכל עת לפני מ"ת שפירש מדעתו, כי באם פרישתו היתה ע"פ הציווי כדי לדבר איתו בכל עת, הרי ציווי זה היה צריך להיות עוד לפני מ"ת, לפני שהתחיל לדבר איתו בכל עת. וא"כ, הנה באם משה רבינו הגיע לאחד משאר מעלות הנבואה רק במתן תורה, יהיה זה סיבה מספיקה שרק אז יצווה לפרוש מן האשה.

אמנם באם הפרישה מן האישה תלויה דווקא בנבואה בכל עת ולא בשאר מעלותיו, ייתכן שמוכח מהרשב"א רק שהתנבא בכל עת לפני מ"ת ולא דווקא שהגיע לשאר מעלות נבואתו עוד לפני מ"ת. ועד"ז לאידך גיסא, באם כל ד' מעלות נבואתו תלויות זב"ז, בהכרח שהגיע למדריגתן עוד לפני מ"ת, לפי הרשב"א שכבר התנבא בכל עת לפני מ"ת. וכפי שיבואר לקמן].

וראה גם בדרשות הר"ן דרוש ד' וז"ל: "ומזה הטעם לא הוצרך לפרוש [כמו שפירש ששת ימים לפני המ' יום בהר] במעמד הר סיני לפי שמצד עצמו לא היה טעון פרישה . . שהרי משה לא היה צריך לפרישה שהרי מוכן היה בכל עת כמו שכתבנו. ואם היה צריך לפרישה למה לא הוצרך לפרש קודם מעמד הר סיני וכיון שכן מאי ששת ימים אלא זה בנין אב. כלומר לא בשביל עצמו אלא ללמוד ממנו לדורות שכל הנכנס למחנה שכינה טעון פרישה ששת ימים".

אמנם הארברבנאל בשמות פרק כ"ד חלק עליו וז"ל: "ואמנם בשאר הפעמים שעמד בהר [לאחרי מ"ת] על עון העגל ולקבל הלוחות אחרונות לא הוצרך אל התבודדות ופרישות כזה לפי שבפעם הראשונה הזאת קנה משה תכונה נכבדת ונרדמו כחותיו הגופיות ומתו תאוותיו החומריות. באופן שנשאר מוכן תמיד להדבק באלהיו מבלי פרישות ולא הכנה אחרת כי היה התבודדותו בפעם הזאת כל כך עצום שנפרד שכלו ולא נשאר לו הקשר כלל עם הגוף אבל היה יחס שכלו אל גופו יחס השכל הנבדל המניע את הגלגל עם היותו מניעו הוא נבדל ממנו וכן נשארה נפש אדון הנביאים בלתי נקשרת עם גופו ההקשר ההוא אשר לשכל האנושי עם שאר בני אדם. ומזה תדע שהיות מרע"ה מוכן להנבא בכל עת לא היה לו מתחלת נבואתו כמו שחשב רבינו נסים. אבל קנה המעלה העליונה ההיא בישיבתו בהר ארבעים יום וארבעים לילה בפעם הראשונה הזאת כי אז קנה גופו תכונת הגרמים השמימיים וקנה שכלו תכונת השכלים הנבדלים והשגתם ומפני זה סמכו חז"ל היותו תמיד מוכן לנבואה אל פסוק עמדו ואשמעה שהיה אחרי זה ומפני זה ג"כ נפרד מאשה אחרי הישיבה הזאת בהר כי לא נשאר לו כח משתוקק לדבר גשמי וכן אחשוב שאחרי זה לא היה רעב ללחם ולא צמא למים ולא היה מתפעל משאר הפעולות הטבעיות ולא היה משתמש בהן אלא כפי השכל להזנת גופו לא

לתאווה גוברת עד שבהיותו בן ק"כ שנה לא כהתה עינו ולא נס לחו כי נעדרו ממנו מקרי הטבע והזקנה כלם".

ונמצא שיש כאן מחלוקת בין הרשב"א ודרשות הר"ן מצד אחד עם האברבנאל מצד שני אודות אם משה רבינו התנבא בכל עת לפני מ"ת, הענין הד' שבדברי הרמב"ם.

ולכאורה מלשון הרמב"ם בהל' יסודי התורה פ"ז ה"ו הנ"ל משמע שמשה רבינו התחיל להתנבא בכל עת רק ממתן תורה ואילך, וכדעת האברבנאל, וז"ל: "כל הנביאים אין מתנבאים בכל עת שירצו משה רבינו אינו כן אלא כל זמן שיחפוץ רוח הקודש לובשתו ונבואה שורה עליו ואינו צריך לכוין דעתו ולהזדמן לה שהרי הוא מכוון ומזומן ועומד כמלאכי השרת לפיכך מתנבא בכל עת שנאמר עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם ובזה הבטיחו האל שנאמר לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי (ה' כו כז) הא למדת שכל הנביאים כשהנבואה מסתלקת מהם חוזרים לאהלם שהוא צרכי הגוף כלם כשאר העם לפיכך אין פורשין מנשותיהם ומשה רבינו לא חזר לאהלם הראשון לפיכך פירש מן האשה לעולם ומן הדומה לו ונקשרה דעתו לצור העולמים ולא נסתלק מעליו ההוד לעולם וקרן עור פניו ונתקדש כמלאכים". דמזה שהרמב"ם לומד לא רק את הפרישה מן האישה מהפסוק ואתה פה עמוד עמדי שנאמר במ"ת, אלא גם שבפסוק זה 'הבטיחו' הקב"ה שיתנבא בכל עת, משמע שהתחיל להתנבאות בכל עת רק ממ"ת ואילך נויש להעיר שגם זה שנתקדש כמלאך כל' הרמב"ם כאן היה במ"ת, וכפי שהמפרשים מראים המקור לדברי הרמב"ם שמשה נתקדש כמלאכי השרת ליומא ד: וז"ל: "ויקרא אל משה – וכל ישראל עומדין, ולא בא הכתוב אלא לחלק כבוד למשה. רבי נתן אומר: לא בא הכתוב אלא למרק אכילה ושתייה שבמעיו, לשומו כמלאכי השרת"].

והנה בכל מקורות אלו מדובר אודות מעלת משה שהתנבא בכל עת, ואודות פרישתו מן האישה. ויש לציין ג"כ להספרונו בשמות י"ט י"א וז"ל: "היו נכונים – שיהיה גם הגוף טהור ומוכן לנבואה, לא הנפש בלבד, וזה בהיות מדרגת הנבואה העתידה אז להם פנים בפנים, בעוד היותם משתמשים בחושיהם. ולזה נאסרה האשה למשה מאז שהגיע לזאת המדרגה, שתהיה כל

נבואתו מעת מתן תורה והלאה פנים אל פנים, כאמרו לך אמור להם שובו לכם לאהליכם, ואתה פה עמוד עמדי כמו שבארוהו רבותינו ז"ל."

וראה בהעיקרים מאמר ג' פרק פרק ח' וז"ל: "ויש שתעלה נבואתו מאותה מדרגה אל מדרגה יותר גדולה ממנה עד שיש מי שתעלה מדרגתו אל שתהיה נבואתו בזולת אמצעי, רוצה לומר שיהיה השפע השופע על הכח הדברי אשר באדם מבלי שיצטרף אל זה פעל הכח המדמה כלל, וזאת היתה מדרגת משה רבנו עליו השלום בכל עת אחר ההתחלה שנראה אליו מלאך ה' בלבת אש מתוך הסנה, אבל משם ואילך אמר הכתוב פה אל פה אדבר בו, כלומר בזולת אמצעי, ולזה לא יבאו בדבריו חידה כלל אלא כולן כפשוטן, וזו היתה מדרגת כל ישראל בשעת מתן תורה, אמר הכתוב פנים בפנים דבר ה' עמכם בהר מתוך האש, וזה כי למה שרצה השם יתברך לתת תורה על ידי משה מנוקה מכל ספק, רצה שתתעלה מדרגתו באופן שלא יהיה לכח המדמה מבוא בה כדי שלא יכנס בה שום חשד וספק, וכן נתעלית מדרגת ישראל המקבלים התורה למדרגת פנים בפנים במעמד ההוא מהטעם הזה."

ונמצא שלדעת הספורנו נבואת משה היתה במדרגת פנים אל פנים, הענין השני בדברי הרמב"ם הנ"ל, רק מעת מתן תורה, ולדעת העיקרים נבואתו היתה במדרגת פנים אל פנים מלאחרי נבואת הסנה. ויש לציין שגם בנוגע פרישת משה מן האשה מצינו ב' דיעות אלו כנ"ל, דלהבבלי והשמות רבה משה פירש מן האשה בעת מ"ת, ולהזוהר וכ"ה בדברים רבה פירש משה מן האשה מאז שנגלה אליו הקב"ה בסנה.

ויש להעיר ג"כ מהשל"ה וארא וז"ל: "ופירש רש"י (שמות ו' כ"ז, ד"ה הוא אהרן ומשה) ללמד ששניהם שקולין (ב"ר טו, כא). וקשה והלא עיקר אחד מ"ג עקרים הוא לא קם כמשה, ואיך אמר ששקולין הן, ולא זו אלא אף זו שהקדים את אהרן למשה, שמתחלה אמר הוא אהרן ומשה, ואח"כ אמר הוא משה ואהרן? אמרו במדרש רבה פרשת בראשית (שמו"ג, א) . . א"ר יהושע הכהן בר נחמי, בשעה שנגלה הקב"ה על משה, טירון היה משה בנבואה. אמר הקב"ה אם אני נגלה עליו בקול גדול, אני מבעתו. אח"כ נתגבר משה רבינו ע"ה והיה עולה ממדרגה למדרגה לזכות את חומר שלו עד שאח"כ פירש מאשתו והכל לזכך ענין הטיפה, ואז (דברים לד, י) לא קם כמשה, ולא יקום, והיה בו מעלה יתירה ממעלת המלאכים שאין להם חומר, והוא היה לו חומר

וזיכך את חומרו באופן שאף חומר שלו נעשה שכל וקרן אור פניו . . . הרי שמתחלה היה משה רבינו ע"ה נביא כשאר נביאים בבחינת אשת איש, אח"כ נתגדל ונעשה אלקים ולא קם כמשה, ובערך מדריגת נבואה שלו בראשונה כתיב הוא אהרן ומשה, היה אהרן גדול ממשה כי היה נביא קודם שהיה משה . . . אבל אח"כ כשנתגדל משה ומשה עלה אל האלקים להיות אלקים, ולבסוף פירש מהאשה, אז הוא משה ואהרן, משה קודם לאהרן".

ומשמע מדבריו שמשעת מתן תורה² לא קם כמשה ונבואתו מאז היתה בכל המעלות דלעיל, אמנם לפני כן 'היה עולה ממדריגה למדריגה'.

האם הדי' מעלות תלויין זה בזה

י. ויש לחקור האם כל הדי' ענינים שבדברי הרמב"ם הנ"ל תלויים זה בזה או שאפשר שמשה רבינו הגיע לאחת מהמעלות לפני שהגיע למעלות האחרות. דבאם הם תלויים זב"ז, מוכח שלפי הדיעות שמשה התנבא בכל עת עוד קודם מ"ת שגם כבר הגיע לכל ד' המעלות לפני מתן תורה, אבל אם אינם תלויים זב"ז אפשר לומר שהיו שלבים במדריגת נבואתו, וייתכן שגם לאחרי שדיבר ה' עמו בכל עת, עדיין נבואתו לא היתה פנים בפנים, והיתה בחידה ובחלום וכו'.

ובדרשות הר"ן הנ"ל מבאר בדרוש ח' אודות תשובת הקב"ה לטענות אהרן ומרים אודות זה שמשם פירש מן האשה וז"ל: "שאחת מהסגולות אשר נתיחדה בה נבואת משה היתה, שמרע"ה היה מוכן לנבואה בכל עת כאמרו עמדו ואשמע וגו'. ושאר הנביאים לא היה ענינם כן. וזה ההבדל הוא סבה ונתינת טעם להיות משה נפרש מן האשה מה שלא היו צריכים לעשות כן שאר הנביאים. וכיון שכך זה ההבדל היה ראוי שיודיע הש"י לאהרן ומרים כאשר הוכיחם. ומפני שהוא מעלה לנבואתו של משה ונתינת טעם למה שדברו בו. ושאר הסגולות והמעלות שאמר בפסוק הזה באמרו פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחידות ותמונת ה' יביט וגו'. אמנם הם מעלות לנבואת משה ולא נתינת

(2) ויש להעיר ג"כ מדברי הרא"ם אודות הפסוק שמות י"א ד' "ויאמר משה כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים", וכתב הרא"ם בתחילת פ' מטות וז"ל: "ומפני שמשם רבינו בתחלת נבואתו עדיין לא עלה אל המדרגה שזכה בה באחרונה הוכרח גם הוא להזכיר בלשונו 'כה אמר ה' בהרבה מקומות, ומשזכה באספקלריא המאירה שוב לא הזכיר בלשונו רק זה הדבר".

טעם למה שדברו בו . . . ולזה תיכף הודיעם הש"י ששאר הנביאים לא היו מתנבאים כי אם בחלום או במראה. אשר הענין הכולל הוא בטול כחות הגוף, ושנבואת משה לא היתה כן אבל ינבא והוא עומד על שלמות כחותיו. כאדם המדבר עם חבירו פה אל פה, הנה נודע מזה שכחות גופות שאר הנביאים היו מנגדים לנבואתם. ושכחות גוף משה לא היו מנגדים אליה כלל. ונמשך ומתחייב מזה ששאר הנביאים לא היו מוכנים לנבואה בכל עת מצד נגוד כחותיהם. ושמשה היה מוכן אליה תמיד מפני שלא היה בו כח חולק ומטריד. והנה הודיעם הענין במציאותו ובסבותיו, והיא הידיעה היותר שלמה שתהיה בדבר".

היוצא מזה הוא שה' לא ענה לאהרן ומרים שמשה פירש מן האשה מצד שה' מדבר עמו בכל עת, אף שזהו הסיבה, כי רצה לבאר להם איך שייך להיות שיחנבא בכל עת, ואז ממילא יבינו למה הדיבור בכל עת צריך פרישה מהאישה. ומזה משמע שאי אפשר לחלק בין מעלת משה שהתנבא בכל עת לשאר המעלות שבנבואת משה, כי זה שמשה היה יכול להתנבאות בכל עת הוא בגלל שהגיע לשאר המעלות. ולפ"ז צ"ל שלפי הדעות הנ"ל שמשה התנבא בכל עת לפני מ"ת, אשר דרשות הר"ן עצמו בכללם, בהכרח שמשה גם הגיע לפני מ"ת לשאר המעלות שבנבואתו, כי שאר המעלות הן 'סיבות' ותנאים הכרחיים בכדי להתנבאות בכל עת.

ויש להעיר מתענית ל: "אמר מר: עד שלא כלו מתי מדבר לא היה דבור עם משה, שנאמר: "ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות. וידבר ה' אלי", אלי היה הדבור", וברש"י: "לא היה הדבור עם משה" – ביחוד וחיבה דכתיב וידבר ה' אלי לאמר אלי נתייחד הדיבור ואע"ג דמקמי הכי כתיבי קראי בהו וידבר איכא דאמרי לא היה פה אל פה אלא בחזיון לילה גמגום". וברשב"ם ב"ב קכא: "על ידי מלאך או באורים ותומים". ומשמע מזה שגם בזמן שלכו"ע התנבא בכל עת, לאחר מתן תורה, מ"מ הנבואה לא היתה במעלת פנים בפנים, וא"כ לכאורה גם להדעות הנ"ל שהתנבא בכל עת לפני מ"ת, אין הכרח שנבואתו אז היתה פנים בפנים.

אך יש לתרץ שהמדובר בגמ' תענית הוא רק אודות גילוי הקב"ה והנבואה, אבל מצד מעלתו והכנתו של משה הרי מוכן שלא ירד ממדרגת הכנתו לאחרי מ"ת, ופשוט שמצד מדרגתו היה ראוי ומוכן לנבואת פנים בפנים גם לפני

שכלו מתי מדבר, אלא שמצד הקב"ה לא היה הדבור של חיבה אל משה. משא"כ לפני מתן תורה כשמצד הקב"ה היה הדבור של חיבה למשה, מדריגת נבואה זו היתה תלויה רק בהכנתו של משה רבינו, וא"כ גם לפי הגמ' בתענית ייתכן שעכ"פ מצד הכנתו של משה ד' הענינים תלויים זב"ז.

אמנם האלשיך (פ' בהעלותך י"ב ד') מבאר שהמכוון במה שהקב"ה גילה לאהרן ומרים מעלות נבואת משה לא היה בכדי לבאר איך ייתכן שיתנבא בכל עת כביאור דרשות הר"ן הנ"ל, אלא להוכיחם מדוע לא יראו לדבר בגדול כמשה, וז"ל: "כבר הורה להם הוא יתברך בדברו פתאום צאו שלשתכם כמארז"ל שצווחו אהרן ומרים מים מים למען ידעו כי ע"כ היה משה פירש מן האשה להיותו תמיד מוכן אולי פתאום ידובר בו. . אך עתה רצה הקב"ה לספר להם גדולת משה הוכיחם מדוע לא יראו לדבר בגדול כמוהו כאשר סיים מאמרו באומרו ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי וגו'". והרי ע"פ ביאור זה אין ראייה שמוכרח שנבואתו תהיה במדרגת פה אל פה בכדי שיתנבא בכל עת, וא"כ אין הכרח שלפי הדיעות שהתנבא בכל עת לפני מ"ת, שגם אז נבואתו היתה פנים בפנים.

ובאמת הרי האלשיך שם מבאר שזה שהתנבא בכל עת מראה רק על הכנת גופו של משה ולא על מדריגת נבואתו, ושרק המעלה שנבואתו היתה פנים בפנים מראה על גודל מדריגת הנבואה עצמה. ובפשטות עפ"ז אין סיבה שד' הענינים יהיו תלויים זב"ז.

בגלל איזה מעלה פירש מן האשה

י"א. והנה ע"פ כל המבואר לעיל שיש ג' דעות בזמן פרישת משה מן האשה: דעת הבבלי שפירש כשבני פירשו מנשותיהם במ"ת, אשר אז דן ק"ו לעצמו מדעתו, דעת ר"י ורע"ק (ע"פ פירש"י) במדרש שפירש ע"פ הציווי לאחרי מ"ת 'ואתה פה עמוד עמדי', ודעת הזוהר וכ"ה בדברים רבה שפירש מאז שהקב"ה נגלה אליו בסנה, וע"פ המבואר לעיל שיש מחלוקת באם משה רבינו התנבא בכל עת קודם מ"ת,

יש לחקור אם הפרישה מהאישה תלויה דווקא בזה שהתנבא בכל עת, או שמא היא תלויה אף בשאר מעלות נבואות משה. (דבאם היא תלויה גם בשאר מעלות נבואות משה, מוכח שאפילו באם ד' המעלות אינם תלויים זב"ז, מ"מ

לפי הדעות שפירש מן האישה לפני מ"ת, הגיע משה רבינו למעלת מדריגת נבואתו לפני מ"ת, אשר לכן פירש מן האישה, משא"כ באם פרישתו מן האישה תלויה דווקא בזה שהתנבא בכל עת, הרי באם ד' המעלות אינן תלויות זב"ז, לאו דווקא שהגיע למעלתו לפני מ"ת).

בפשטות, סיבת הפרישה מן האישה היא מה שהיה מתנבא בכל עת, ולא שאר המעלות בנבואתו שראה באספקלריא המאירה וכו', וכלשון הגמרא הנ"ל "אני שכל שעה ושעה השכינה מדברת עמי עאכו"כ". וכן כתבו התוס' בשבת פז. שפירש כיון שיש חשש קרי, ובתוס' ביבמות סב. פירשו שיש ספק שמא יתייחד הדיבור עימו בשעת תשמיש או ביום תשמיש.

וכן משמע באבות דר' נתן פרק ב', וז"ל: "פירש מן האשה והסכימה דעתו לדעת המקום כיצד אמר מה אם ישראל שלא נתקדשו אלא לפי שעה ולא נזדמנו אלא כדי לקבל עליהם עשרת הדברות מהר סיני אמר לי הקדוש ברוך הוא לך אל העם וקדשתם היום ומחר ואני שאני מזומן לך בכל יום ויום ובכל שעה ואיני יודע אימתי מדבר עמי או ביום או בלילה על אחת כמה וכמה שאפרוש מן האשה".

וראה ברש"י פ' בהעלותך ד"ה 'פתאם': "נגלה עליהם [על אהרן ומרים] פתאם והם טמאין בדרך ארץ, והיו צועקים 'מים מים', להודיעם שיפה עשה משה שפרש מן האשה, מאחר שנגלית עליו שכינה תדיר ואין עת קבועה לדבור".

ובאמת, הרי כל נביא צריך פרישה מן האשה כדי להתנבאות, וכמבואר בדברי הרמב"ם הנ"ל "הא למדת שכל הנביאים כשהנבואה מסתלקת מהם חוזרים לאהלם שהוא צרכי הגוף כלם כשאר העם לפיכך אין פורשין מנשותיהם ומשה רבינו לא חזר לאהלו הראשון", שמזה משמע שבצעם כל נביא בשעת נבואתו צ"ל פרוש מן האישה, אלא שאצל שאר נביאים אפשר לסדר את הזמנים, דכיון שהנבואה צריכה הכנה במילא לפני נבואתם היו פורשים, אבל משה שהתנבא בכל עת היה צריך להיות מוכן בכל עת ופרוש מן האישה בכל עת. ולכאורה טעם הדבר הוא שהנביא צ"ל טהור בזמן נבואתו, ובעל קרי טמא הוא, וכפי שמבואר ברש"י לפ' בהעלותך שכשהקב"ה נתגלה פתאום לאהרן ומרים 'היו צועקין מים מים'.

אמנם בהספרונו הנ"ל בשמות י"ט י"א כתב וז"ל: "היו נכונים – שיהיה גם הגוף טהור ומוכן לנבואה, לא הנפש בלבד, וזה בהיות מדרגת הנבואה העתידה אז להם פנים בפנים, בעוד היותם משתמשים בחושיהם. ולזה נאסרה האשה למשה מאז שהגיע לזאת המדרגה, שתהיה כל נבואתו מעת מתן תורה והלאה פנים אל פנים, כאמרו לך אמור להם שובו לכם לאהליכם, ואתה פה עמוד עמדי כמו שבארוהו רבותינו ז"ל". ומלשונו משמע שפרישת משה מן האישה לא היתה מצד שנבואתו היתה בכל עת, אלא מצד מדריגת נבואתו שהיתה פנים בפנים.

וכן משמע מלשון הרמב"ם שמשה "פרש מן האשה לעולם ומכל הדומה לה ונקשרה דעתו לצור העולמים . . . ונתקדש כמלאכים". וכן משמע בהארברנאל הנ"ל, ש"מפני זה ג"כ נפרד מאשה אחרי הישיבה הזאת בהר כי לא נשאר לו כח משתוקק לדבר גשמי וכן אחשוב שאחרי זה לא היה רעב ללחם ולא צמא למים ולא היה מתפעל משאר הפעולות הטבעיות".

ולפי פשטות הענין כפי' התוס' הנ"ל שסיבת הפרישה היתה שכיון שהתנבא בכל עת צ"ל טהור, צריך לפרש בדברי הקב"ה לאהרן ומרים כפירש"י (וראה שם ברא"ם) שם: "פתאום. נגלה עליהם פתאום והם טמאים בדרך ארץ והיו צועקים מים מים להודיעם שיפה עשה משה שפירש מן האשה מאחר שנגלית עליו שכינה תדיר ואין עת קבועה לדבור", דהיינו שלפ"ז הסברת סיבת הפרישה היא מה שהנבואה הגיעה 'פתאום', והדיבור במעלת נבואת משה היתה, כפשטות הכתובים, הקדמה ל'מדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה', וכן כתב האלשיך הנ"ל. אמנם לפי' הספורנו שסיבת הפרישה היא מהות מדריגת נבואת משה, מובן שדברי הקב"ה לאהרן ומרים בביאור מעלת נבואת משה הם עיקר התשובה³.

3 ויש לציין לברכות כ: "אמר רבינא: זאת אומרת הרהור כדבור דמי. דאי סלקא דעתך לאו כדבור דמי – למה מהרהר? אלא מאי – הרהור כדבור דמי, יוציא בשפתיו? כדאשכחן בסיני", ופירושו בתוס' וז"ל: "כדאשכחן בסיני – פירוש אף ע"ג כדבור דמי לענין שיצא, מ"מ לאו כדבור דמי לענין שיהא בעל קרי אסור להרהר, כדאשכחן בסיני דהיה שם דבור והיו צריכין לטבול. ואע"פ שהיו שותקין, שומע כעונה". ומזה משמע שפרישת כל ישראל במ"ת היתה לא מדין נבואה אלא מדין תורה, שאילו היה מדין נבואה, מהי הראי' שדיבור בד"ת בעי טבילה.

באם משה היה מוכרח לפרוש מהאשה

י"ב. והנה באם פרישת משה מן האישה היתה מצד שהשכינה היתה מדברת עמו בכל שעה אזי לכאורה משה לא היה מוכרח לזה כמבואר בהראשונים.

וטעם הדבר הוא שהרי היה יכול לטבול לפני הנבואה ולא יהיה בעל קרי, וראה בפני יהושע שבת פז: "לא שייך האי ק"ו לגבי משה עצמו שיפרוש מן אשתו אף לאחר מ"ת כיון דתו ליכא למיחש לפולטת שכבת זרע דאשתו ואי משום משה עצמו שפיר היה יכול לטבול לקריו כיון דמסקינן לעיל דניתנה תורה לטבולי יום ואמרינן נמי דכל עליותיו של משה היו בהשכמה ובלילה לא דיבר הקב"ה עמו [דלא כהאבות דרבי נתן דלעיל] אם כן שפיר היה יכול לטבול בלילה".

ואפילו לפי האבות דרבי נתן שהשכינה היתה מדברת עמו בכל עת גם בלילה, ג"כ י"ל דאין הכרח למשה לפרוש מהאשה שהרי היה יכול לילך לטבול מיד, וכהריטב"א בשבת שם שמבאר שמה פירש מדעתו "שלא יתעכב לו הדיבור עד שירד ויטבול" שמשמע שלא היה הכרח לזה רק שלא יתעכב השכינה פירש משה מהאשה או לתוספת טהרה שלא יהיה טבול יום.

ולהעיר מהרמב"ן בשבת פז. "ומיהו ק"ו גופיה לאו דוקא הוא דהא מצי משמש וטובל ומדבר בכל יום אלא הוא מדעתו שנשא ק"ו בעצמו להתקדש שיהא ראוי לדיבור בכל עת", ומשמע מזה שלפני הפרישה השכינה היתה מדברת עמו רק "בכל יום" אבל לא "בכל עת" ולזה אין הכרח לפרישה, רק הוא מדעתו התקדש שיהא השכינה מדברת עמו בכל עת ולזה יש הכרח לפרישה (וזה דלא האבות דר' נתן שהק"ו הוא "שאני שהשכינה מדברת עימי בכל שעה ובכל עת" שמה פירש מדעתו אחרי שכבר דיבר עמו השכינה בכל עת) וראה הריטב"א הנ"ל שממנו משמע שגם לזה אין הכרח לפרוש מהאשה.

[אמנם לכאורה יוקשה, כי אף שבדרך הפשט יש לפרש כנ"ל שייטכן שיטהר א"ע לפני שיתנבא, מ"מ הרי בדרך הדרוש עדיין יוקשה איך ייתכן

ועד"ז ראה בתוס' יבמות סב. שכתבו שהק"ו שלמד משה מפרישת בני"מ"ת לעצמו שיפרוש מן האשה ק"ו פריכא היא, שאולי מצד העשרת הדיברות פירשו.

שמשה בנבואתו יהיה טבול יום⁴, שהרי טבול יום אסור בכניסה לעזרת נשים, ואסור לאכול תרומה וכ"ש קדשים, והכתוב קראו טמא (ראה רמב"ם הל' שאר אבות הטומאה פ"י ה"א), והגם שכ"ה בנבואתם של שאר הנביאים שלא פירשו מן האישה לעולם ורק לא היו טמאים בשעת הנבואה (ראה לעיל אות י"א), מ"מ בדרך הדרוש יש לחלק טובא בין נבואתם שבמשל וחידה לבין נבואתו של משה, שהיתה באספקלריא המאירה, ויוקשה איך ייתכן שנבואה כזאת יתגלה לטבול יום⁵?

(ולכאורה אולי אפשר לומר בדוחק שגם הדיעות הנ"ל שהפרישה היתה מצד שהתנבא בכל עת יסברו שכדי שמשה יוכל להתנבאות פנים בפנים היה מוכרח לפרוש מן האשה, אלא שאעפ"כ הפרישה היתה מדעתו ובלא הכרח [מיד כשנאמר לו הציווי של אל תגשו אל אשה] רק מצד שהתנבא בכל עת, בגלל שעדיין לא ניתנה לו המדריגה הגדולה זו של פנים בפנים עד מתן תורה [ולהעיר מלשון השמו"ר הנ"ל שהסכימה דעתו לדעת המקום וראה גם האשד הנחלים בשמות רבה הנ"ל]. אבל לכאורה ביאור זה לא א"ש לפי הר"ן שסובר שמשה היה כבר במדריגתו בכל מעלותיו לפני מתן תורה ולכאורה היה זה עוד לפני פרישתו מהאשה לפי שיטת הש"ס דילין⁶, וגם לפי הרשב"א הנ"ל שכתב "אילולי שמדעתו עשה, שכונה למה אמרה לו כן לאחר מתן תורה והלא אף מתחילה היה מדבר עמו בכל שעה, אלא ודאי שלא נצטוו עוד עד שפירש הוא מדעתו מקל וחומר", יוקשה, שהרי משה עכ"פ היה מתנבא בכל עת לפני מתן תורה, וממ"נ: באם הד' מעלות שבנבואתו אינן תלויות זב"ז, הרי צריכים לומר שכבר לפני מ"ת היה במדריגתו, שאל"כ הרי הדרא קושיא לדוכתא שמנ"ל שפירש מדעתו אולי פירש משה מצד הציווי שהרי אז ניתוסף הפנים בפנים, ובאם אינן תלויות זב"ז בהכרח שיסבור שהפרישה תלויה דווקא רק בזה שהתנבא בכל עת ולא בזה שנבואתו היתה פנים בפנים, דאל"כ כנ"ל אולי

(4) ראה הקדמתו של הבית שמואל לאה"ע.

(5) אבל להעיר מפסחים סז. "טמא מת מותר במחנה לוי" ולא טמא מת בלבד אמרו אלא אפילו המת עצמו שנאמר ויקח משה את עצמות יוסף עמו עמו במחיצתו".

(6) אא"כ תאמר שסובר בדרשות שלו שמשה פירש כבר בהסנה כשיטת הזוהר ודברים רבה.

פירש מצד הציווי שהרי במ"ת ניתוסף הפנים בפנים, וכנ"ל אות ח, ונמצא שממ"נ לדעת הרשב"א ייתכן שנבואת משה תתגלה לטבול יום).]

אבל באם פרישת משה מן האשה היתה מצד מהות מדריגת משה שדיבר עם ה' פנים בפנים (כהספרונו) לכאורה משמע שהיה הכרח למשה לפרוש מהאשה כדי להיות במדריגתו.

ולכאורה גם לפי השיטות במדרש ובזוהר שמשה פירש מן האשה ע"פ הדיבור, י"ל מאחד מב' אופנים דלעיל א] שהפרישה היתה בגלל שאז התחיל להתנבא בכל עת (להזוהר בהסנה ולהמדרש במתן תורה) ואע"פ שבאמת אין הכרח לזה כנ"ל [וכדי שלא לאפשי מחלוקת אין לומר שהם פליגי על הראשונים דלעיל] אבל רצה הקב"ה להוסיף למשה בטהרתו כנ"ל "שלא יתעכב לו הדיבור עד שירד לטבול" או שלא יהיה טבול יום כנ"ל. ב] שהפרישה היתה מצד שאז התחילה (להזוהר בהסנה ולהמדרש במתן תורה) השכינה לדבר עמו פנים בפנים ובאספקלירא המאירה (וסוברים כהספרונו הנ"ל שמעלת נבואתו הוא הסיבה לפרוש מהאשה שלכן היתה ציווי (והכרח).

ולסיכום, מצינו כמה דיעות מתי התחיל משה מעלת נבואתו:

א] דעת הזוהר והדברים רבה שסוברים שמיד בנבואת משה בהסנה היה ציווי למשה לפרוש מהאשה, ובאם פרישת משה מהאשה היתה מצד שדיבר השכינה עם משה פנים בפנים ולא רק מצד שמתנבא בכל עת מוכח שלפ"ז הגיע למעלת נבואתו כבר בהסנה.

ב] דעת הר"ן [והעיקרים] שהגיע למעלתו לפני מתן תורה, וכן משמע מלשון הק"ו שבגמרא [להמ"ד שפירש משה מדעתו מק"ו] ומהרשב"א שעכ"פ כבר התנבא בכל עת קודם מתן תורה, ובאם הד' מעלות תלויות זב"ז הרי הגיע למעלתו לפני מ"ת⁷.

7) להעיר מדברי הגר"ז בפרשת שמות שמעלת נבואת משה היה הכרחי ליציאת מצרים שהרי כתוב ויציאנו ה' לא על ידי מלאך וכו', וא"כ האותות שעל ידם יצאו ממצרים היו צריכים להיעשות על ידי מדריגת נבואת משה כי רק אז הוא שכינה מדברת מתוך גרונו. ומפרש שזה היה שאלת משה מי אנוכי וע"ז ענה ה' כי אהיה עמך הבטיח אותו המעלה הגדולה בנבואה שע"ז יהיה שכינה

ג] דעת הארכרובנאל, הרמב"ם, והשל"ה וכו' וכ"ה לפי המ"ד במדרש שפירש משה מצד הדיבור, שהגיע למעלתו בשעת מתן תורה.

ויש להעיר עוד שאע"פ שבמ"ת משה כבר היה במדריגתו לכו"ע, יש זמנים שלא היה מתנבא במדריגתו:

א] ראה בהמובא לעיל אות י' מתענית ל: "אמר מר: עד שלא כלו מתי מדבר לא היה דבור עם משה, שנאמר: "ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות. וידבר ה' אלי", אלי היה הדבור", וברש"י: "לא היה הדבור עם משה" – ביחוד וחיבה דכתיב וידבר ה' אלי לאמר אלי נתייחד הדיבור ואע"ג דמקמי הכי כתיבי קראי בהו וידבר איכא דאמרי לא היה פה אל פה אלא בחזיון לילה גמגום". וברשב"ם ב"ב קכא: "על ידי מלאך או באורים ותומים".

ב] וראה ס' כמטר לקחי ריש פ' ויקרא שהביאו בשם הגרי"ז ז"ל שמשוה התנבא גם לצורך עצמו, וכגון י"א המזמורים שאמר משה בתכסיס של נבואה שאין עליהם דין תורה כשאר נבואות משה [ראה ילקוט תהלים רמז תתמ"א], מכיון שנאמרו רק לצורך עצמו כדי להרחיב דעתו [עפ"י רמב"ם פ"ז מיסוה"ת ה"ז שלפעמים יש נבואה לנביא עצמו לבד להרחיב לבו ולהוסיף דעתו כו' עי"ש], ואמר הגרי"ז שאותן הנבואות שהתנבא משה לצורך עצמו לא היו במעלת נבואתו של משה על שאר נביאים, ורק באותן נבואות שהתנבא לצורך ישראל היתה נבואתו של משה שונה וגדולה משאר נביאים.

ג] וראה בגור ארי' פרשת מטות פ"ל פ"א:

"הנבואות הם שתיים; האחת הוא שנתנבאו בה כל הנביאים על מעשה ה' והנהגתו בעולם, לכל אשר נעשה בעולם. והמדריגה של משה היה כולל זה, וכולל גם כן להתנבאות על המצות והתורה שצוה לו השם יתברך מפיו. וזאת המדריגה היא אינו דומה לראשונה, כי המדריגה הראשונה בדברים אשר יחדש ויעשה בעולם, והמדריגה של משה רבינו עליו השלום היא התורה מה שהשם יתברך רוצה שיהיה נוהג תמיד בעולם מבלי שינוי, והוא סדר מציאות כללי בעולם. . . ומדריגת שאר הנביאים היה למטה מזה, בענין אשר הוא יחדש

מדברת מתוך גרונו ע"ש. וע"פ הנ"ל צ"ל דקאי להשיטה שמעלת נבואת משה התחילה עוד לפני מתן תורה ע"ש.

בעולם ויעשה, לא בענינים הכוללים. וזה תמצא מבואר בכל הנביאים, שלא היו מתנבאים רק בענינים אשר הוא יתברך פועל ועושה ומשנה. אבל משה רבינו עליו השלום נתן תורה כללית ונצחית, לא ישתנה דבר, וזה נקרא הויה כוללת:

ובשביל זה היה מתנבא ב"זה הדבר", המורה על הנבואה באספקלריא המאירה, השייך למצוה אשר נתן השם יתברך לישראל. כי מצות התורה הם בענינים כוללים, לכך הם יותר מושכלים. אבל במקום אשר רוצה להתנבאות על מעשה ה' והנהגתו, כמו שאמר משה "כה אמר ה' כחצות הלילה" (שמות יא, ד). וכן "כה אמר ה' עברו ושובו" (ר' שמות לב, כז), כי זאת המצוה אינה מן המצות הנצחיות, רק לזמן נמצא מן רצון השם יתברך למעשה שהיה, בזה שייך לשון "כה". כי מה שלא היה מתנבא משה רבינו עליו השלום תמיד באספקלריא המאירה, לא בשביל שלא היה מדרגתו שוה תמיד חס ושלום, אלא שאין כל הדברים שוים, ודבר שהוא באספקלריא המאירה היה מתנבא ב"זה הדבר", ודבר שלא שייך – היה מתנבא ב"כה אמר". וחולק עליו הרא"ם [ראה לשונו לעיל בהערה 2].

קטעי יומן מר' דובער יוניק ע"ה

א' דחיה"מ סוכות תשי"ב

בעת ההתוועדות [אתמול] בסוכה, אמר: וואס ווינציגער חשבונות וועט זיין אלץ בעסער. פארגעסט אויפן ווארעמעס (עבור כ"ק אד"ש), פארגעסט אויפן יחוס.

בסיום ההתוועדות, בעת כוס של ברכה, אמר: און איר אויך וואס ווינציגער חשבונות וועט איר מער אויפטאן.

יום ג' פ' ויקרא, כ"ב אדר תשי"ב

במסדרון הכניסה לבית אמו תליט"א: [ד"ר] ווילדער זאגט איר זייט פאלקאם געזונט, ער איז דאך א אומן אין דער מקצוע, איר קענט ארויסגיין פון אלע מחשבה-זרות.

יום ד' פ' ויקרא, כ"ג אדר תשי"ב

ס'איז שוין צייט גיין שלאפן ר' בער, היינט איז ניט דאנערשטיק בינאכט.

יום א' פ' צו, י"א ניסן תשי"ב

בביתו: צי היינט וועט זיין א סדר פון חסידות. צי איר וועט זיין אין צייט פון חסידות¹.

(1) בשעה 8:00 בערב נקראו לחדרו הק' של הרבי כעשרים איש נקובים בשמותם, רובם אברכים וכן אחדים מהבחורים ש"י, ואמר מאמר ד"ה אדנ' שפתי תפתח. ר' בערל זכה להיות

יום ועש"ק פ' אחו"ק, ז' אייר תשי"ב 1:45 בלילה

וואס איז בא אייך עפעס צוקלאפט. איר זייט געווען אין דראגס סטאר, ווער האט אייך פארקלעפט. (עניתי: אליין) סאם סעבע סאפאזשניק.

אור ליום ד' פ' בהעלותך, י"ז סיון תשי"ב 2:00 בלילה

וואס זאגט זעליגסאהן, ער קען דעם דאקטאר. ווען דארפט איר דאס מאכן (עניתי: דער דאקטאר זאגט אז מ'דארף דאס אראפנעמען) און וואס זאגט זעליגסאן (עס ווערט גרעסער). נו, נעמט עס אראפ. עס איז א קלייניקייט, איר דארפט זיך ניט שרעקן. איצטער זייט איר אזוי דערשראקן, און וואס וועט זיין מארגן. זאל גיין מיט אייך ד"ר זעליגסאן, זאל ער זיין בשעת מעשה צוליב אייערע נערווען. איך ווייס ער וועט אייך האלטן פאר'ן האנט אדער עפעס אנדערש. נעמט מיט זיך א בריוו פון דעם רבי'ן פון שווער, מסתמא האט איר מיט א חתימה. פריער וועט איר דאווענען, און דערנאך עסן ברעקפעסט, און יעמאלט ווער איר פארן, און זאל זיין בשעה טובה ומוצלחת. (שאלתי: און אויב ער וועט זיין פארנומען), וועט איר מאכן אזא צייט וואס ער וועט קענען זיין. ווי איז די מאמע'ס נאמען.

ליל ש"ק פ' בהעלותך, כ"א סיון תשי"ב

(אחרי הסעודה, ברחוב) א גוטן שבת, א פריילעכן שבת. זאל ד"ר זעליגסאן א קוק טאן מארגן, גאנצפרי ער וועט דאך זיין צום דאווענען, אבער בעסער מוצש"ק פארנאכט, און דערנאך מיטוואך, אפשר איז געווארן קלענער.

מאלו שהרבי בחר שיהיו בעת אמירת המאמר (ע"פ יומנו של ר' אלי' גרוס ע"ה. זכרונות ר' שלמה שי' זרחי, בתדפיס מהספר "ועבדי דוד" - תשורה כ"ן, כסלו תשע"ט).

יום ב' פ' קרח, אדר"ח תמוז פ' קרח תשי"ב

נקראתי בבוקר לחדר כ"ק אד"ש קודם קריאת התורה, ואמר: איר דארפט דאך היינט זיין צוועלף אזייגער ביים דאקטאר, זייט איצטער עולה תורה. דאס האב איך אייך געוואלט מעורר זיין. זאל זיין בהצלחה.

יום ג' פ' קרח, בדר"ח תמוז תמוז 10:00 בערב

און וואס איז מיט געלט, איר זאלט יוצא זיין מיט דעם ביקור חולים על כל השנה כולה. א שאד די פאר שעה עגמת נפש. וואס האבן זיי געזאגט צי איר דארפט רפואות, צי איר מעגט לייענען. ווען וועט מען אראפנעמען דעם פלאסטיק.

יום ד' פ' קרח, ג' תמוז תשי"ב

איר האט שוין געדאווענט געגעסן (ענייתי: נאך ניט, מיר ווילט זיך עפעס ניט). אין תניא שטייט דאך אז מ'דארף עסן כדי דער גוף זאל זיין געזונט. איר זאלט האבן א רפואה שלמה. אויב איר וועט פארשפעטיקן אויף א פאר מינוט מאכט ניט אויס.

יום ב' פ' ויגש, ד' טבת תשי"ג

אודות לימודי דינמענטן אצל מר סטומער שי' אמר כ"ק אד"ש זייט מחליט און זאל זיין בשעה טובה ומוצלחת. איך זע בא אייך קיין געלט פארנעמען קיין ארט ניט און בא מיר אויך ניט, זאל זיין אין א מזל'דיקער שעה. אם דיברתי עם ההנהלה אודות הזמן.

יום ב' פ' בשלח, יו"ד שבט תשי"ג

אמר בבוקר בחדרו אודות אבי שי' ער וואלט בא דארפט קומען אף יארצייט אהערצון הא?

בתוך ההתוועדות ביקשתי ברכה רפואה שלימה עבור אבי שי', ענה אד"ש ער האט זיך איינגערעדט אז ער איז ניט געזונט. ער איז א געזונטער איד, מ'מאטערט איין דאקטאר און נאך א דאקטאר. ער איז אביסל פאר אונגארישט געווארן.

עש"ק פ' משפטים, כ"ח שבט תשי"ג

וואס מאכט דער טאטע ער איז שוין געווען נאך בא א דאקטאר הא? ועשה בידו הק' תנועה באוויר ער איז אף א דיעטע, א שאקל געטאן מיט די פלייצעס און אוועק.

יום ג' פ' ויקהל-פקודי, כ"ג אדר תשי"ג

וואס זעהט איר אויס אזוי, איר האט עפעס שטארקע איבער-לעבונגען בגשמיות אדער ברוחניות (איך ווייס ניט מסתמא אויסגעמאטערט פון דער ארבעט) אז מ'איז אויסגעמאטערט שלאפט מען בעסער מ'עסט מער. עס איז א סוד! (בא מיר פאר'ן רבי'ן שליט"א איז ניטא קיין סודות) מסתמא עס איז אזא סוד וואס פון זיך אליין באהאלט איר אויך, אז איר וועט זיך דערציילן אפשר וועט איר מיר אויך דערציילן. דער אויב' זאל אייך העלפן איר זאלט ניט האבן וואס צו באהאלטן פון זיך אליין.

ערב חג הפסח תשי"ג

נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א לי לעת ערב אחר תפלת מעריב של יו"ט מצה שלימה אחת ואמר שמחר יתן שני' וכן הי'.

נתן עבור אבי שי' וגיסי שי' ואמר א כשר'ן פריילעכן פסח.

ליל א' דחג הפסח, אחרי הסדר תשי"ג

חפצתי לנקות את הכוס שלו, ואמר לי: איר ליגט צופיל אין בעל-הבית'ישקייט דאס קען מען מאכן מאנטאג דאנערשטג היינט איז גילוי אלי' מ'דארף אריינכאפן טאנצן און לעבעדיקער טאנצן. תלמידים רינו ורקדו באולם קלי אתה כו' וגם אד"ש בחדרו רינה קלי אתה כו'.

ליל ב' דחג הפסח, אחרי הסדר וההתוועדות תשי"ג

קרא לחדרו לכל א' שצריך רפואה ונתן חתיכות מצה. בקשתי עבור אבי שי', אמר אד"ש אז ער איז געזונט אויף וואס דארף מען דאס. אח"כ נתן ואמר: זאל ער האבן א רפואה ברוחניות.

יום א' דחג השבועות תשי"ג

וואס זעהט איר אזוי שלעכט אויס פונקט ווי מיט א האלב יאר צוריק און נאך ערגער. איך וויל שוין מער ניט ריידן וועגן דעם ווייל סיי ווי וועט ניט העלפן. עס קען זיין איר זייט ניט אויסגעשלאפן. עס איז נאך אלץ א סוד. ווען וועט איר שוין זיך אליין דערציילן, זייט בשמחה פון שמחת יום טוב.

ש"פ עקב, כ"ף מנחם אב תשי"ג

[...] און בערל זאגט לחיים איר זייט ביידע פון עולם השכל, איר זאלט ווערן העכער. פעם שני' אמר לי נאך אלץ אין ישוב הדעת. פעם שלישי נתן לחיים ואמר איר זאלט זיין א יר"ש און א חסיד.

נתן בידו הק' שלשה קוקי'ס עבורי.

יום ב' פ' אמור, תשי"ד

... וויפל נעמט ער, אכט דאלאר און וויפל נעמט אנדערע, וויפל נעמט פריינקלין מענאר און וויפל האט געקאסט דוד'ן (ראקסין).

וואס איז בהנוגע געלט, איר וועט קענען לייען פון הכנסת כלה און אין משך א יאר צווי וועט איר אפגעבען, וויפל איז אריינגעפאלען ביי דוד ראסקינען? נאר מי דארף זעהן אז מען זאל ניט וועלן מאכן מיט מער ווי ביי אלעמען טאמער וועט עפעס א מיידל זאגן אז עס איז ניט שענער ווי אומעטום. אויב סי דארף קאסטן מיט מער ווי פינף דאלאר שאדט ניט נאר טאמער מיט צען דארף מען דאס ניט. איך ווייס ניט וואס איך מיינ נאר איר זאלט צופאסן מיינע רייד ווי מען קען. וויפל מענטשן מיר וועט זיין (150 קאפילס) וואס מער אידן פריינט איז בעסער כל בי עשרה שכניתא שריא עס זאל זיין בשעה טובה ומוצלחת און איר זאלט גייען צו דער חופה מיט א פריילעך הארץ.

ש"פ שמיני, כ"ד ניסן תשט"ו

ווען איז זי אוועק אין שפיאטל ... זאל זיין אין א גוטער שעה (אמרתו דער ד"ר האט געזאגט אז זי קען אוועק גייען אף א פאר שעה) אמר אד"ש צוליב וואס איז דאס. די שוויגער הייסט אלטע שרה צרטל. עס זאל זיין בשעה טובה ומוצלחת (אח"כ קרא פעם שני ואמר) דו זאלסט זיין פתיחת הארון צו שחרית און צו מנחה שחרית איז דאך דא א קאנקורענט דער שוואגער [היינו הרש"ג, שנהג לעשות פתיחת הארון], וועט איר מאכן נאך א מנין אדער פריער אדער שפעטער, און צו מנחה וועסט דו קענען זיין אין ביהמ"ד ווייל דער שוואגער קומט דאך ניט, קענסט האבן א עלי' אויך.

בתוך ההתוועדות לאחרי הבשורה טובה שנולד יוסף יצחק שי' אמר כ"ק אד"ש בקול רם מזל טוב עס איז געווען אלעס כשורה גרינג, גיט עס

א כוס וויין ונתן בעצמו א קיכעל ואמר גיט עם נאך א כוס וויין, מסתמא וועט עם יוחנן געבן א עלי'.

אחרי מנחה אמר עס וועט זיין נאך א מנין וועסט דו גייען פתיחת הארון.

אחרי מעריב: וואס מאכט די פרוי דאס קינד דו האסט שוין זיי געזעהן, וויפל וועגט ער עס זאל זיין בשעה טובה ומוצלחת.

יום ג' פ' תזריע-מצורע, כ"ז ניסן תשט"ו

אין מרכז איז פאראן פאר אייך א בריף און פאר דעם טאטן אויך. ווען קומט דער טאטע (פרייטאג) וואס איז מארגן מיטוואך איר קענט נאך שיקן מיטן מייל ווי איר ווילט. זאל זיין דער ברית אין א גוטער שעה און איר זאלט אים מגדל זיין צוזאמען מיט דער בעל'הבית'טע לתורה חופה ומעשים טובים לאריכות ימים ושנים טובות, וועגן דעם נאמען זאלט איר זיך צונויף ריידן מיט אייער בעל'הבית'טע (מיר רעכענען נאכן רבי'ן) גוט. ווער איז דער מוהל (ר' חיים זאב) וואו וועט זיין דער ברית (אויב דער רבי שליט"א וועט זיין סנדק וואלטן מיר געמאכט אין בהמ"ד) איר ווייסט דאך אז איך טו דאס ניט. וואס איז מיט געלט מ'דארף דאך האבן א בעטיל וכו'... וואס דארפט איר פראוון די קונצן איך וועל אייך געבן יעצט און אז דער אויב' וועט אייך מרחיב זיין וועט איר אפגעבן במשך הזמן ניט געהיילט. נתן בידו הק' 150 שק. וואס איז מיט שיר המעלות. . מ'לאזט אין שפיטאל אריין לייגן. וועגן דער וואך נאכט דארף מען זען א פרעג טאן ווי פירן זיך די אנ"ש דא און אזוי דארף מען טאן.

ערב חג פסח תשי"ז

דאס איז אייער זוהן (יוסף יצחק שי') די טעלעגראם² האט איר שוין אוועקגעלייגט. א כשר'ן און פריילעכן פסח.

ש"פ קדושים, מבה"ח אייר תשי"ז

יוניק זאגט לחיים און ווערט אויס בעל'הבית.

פעם שני אמר (אמרתי לחיים) פארוואס ניט אף א פולן. בחדרו אמר נעמט דעם כוס מיט די וויין דאס איז פון כוס של ברכה מ'זאל דאס ניט איבערקערן.

מוצאי ראש השנה תשי"ח

בחדרו הכנסתי כוס של ברכה עם מעט יין בגילוי אמר וואס איז דאס פאר א וויין דו ווייסט דאך אז איך בין זהיר אפילו פון ראי'.
יישר כח.

יום ד', י"ז אייר תשי"ח

אודות אפשערניש של יוסף יצחק שי'.

זה כבר איזה שנים שנשתנה בזה הסדר ויהי' רצון שיהי' בשעה טובה ומוצלחת ויגדלוהו לתורה חופה ומעשים טובים.

(2) מאז הסתלקותו של ר' ישראל ארלי ליב, אחיו של הרבי, הי' ר' דובער מכין "טלגרמות" שכביכול התקבלו ממנו לקראת החג, והי' מביאם אל הרבנית חנה.

ערב חג הפסח תשכ"א

נתן שתי חצאי מצות עבורי ואמר: א כשר'ן און פריילעכן פסח. אח"כ
אמר: אפשר וועט איר מאכן א טעלעגראם³.

ליל יום הכיפורים תשכ"ב

לאחרי כל נדרי, בחדרו, אמר: ווען וועט זי קומען מארגן (היינו אמו
ת') צי זי דארף א שליסל? איר וועט צוקומען צו מיר אין מיטן דאווענען
וועל איך אייך געבן.

אסרו חג שמחת תורה תשכ"ב 10:00 לילה

וואס איז בא אייך מיט ארבעט עס איז אין אלגעמיין שוואך צי נאר
בא אייך? פון וואס לעבט דער בעל-הבית? מסתמא באלד הויבט זיך אן
דער סעזאן צו חנוכה ...
א גרוס דער מאמען.
יישר כת.

נתן 200 דאלאר עבור אמו ת', ואמר: ציילט דורך.

יום ב' דראש השנה תשכ"ו

בתוך ההתוועדות נתן לי המפתח לחדרו, ואמר: דארטן אין קלאזעט
וואו די וויין [איז], שטייען צוויי בוטלעך משקה, ניט מיט די וויין נאר אין
לינקען זייט לעבן דעם טיר.

אח"כ אמר: בריינג די איבעריקע משקה וואס איז דא.

(3) ראה גם לעיל בערב חה"פ תשי"ז.

ש"פ וילך, ו' תשרי, ש"ת תשכ"ו

קודם התוועדות נתן ע"י הרב חדוקוב בקבוק משקה אויף צו צוטיילן.

יום ראשון דחג הפסח, תשל"ב.

התוועדות 3:30 בצהריים, וכן ביום שני.

ביום שני ביקש ממני נעם די בוטל וויין און נאך איינע אין מיין חדר און צוטיילן דאס פאר די קינדער. שאלתי ווער זאל צוטיילן - אמר דער וועד המסדר.

כל הילדים עד בר מצוה שאלו אז את הד' קושיות.

ש"פ שמיני, מבה"ח אייר תשל"ב

בהתוועדות אמר לי בא מיר אויפן טיש שטייט א בוטעלע משקה פון צא"ח (הי' אז י"ז שנה מהתייסדות צא"ח) וכן קרא את אחי מאיר יחזקאל שי'.

אמר לי: וואו איז דער ברודער.

זאת חנוכה תשל"ח

כ"ק אד"ש קרא לר' יענקל העכט ואמר לו שהיום אחרי מנחה יתוועד, וביקש ממנו שיכין חלה (כי רוצה ליטול ידיו לסעודה) ובקבוקי משקה קטנים. ושישמור זאת בסודי סודות אפילו מהמזכירות, מכיון שהוא יום עבודה ולא רוצה להפריע לאף אחד.

בשעה 1:40 pm צלצל אלי הרב העכט שאבוא להכין את השולחן ואת הנט"י, אבל שיהי' בסוד.

אחרי ההתוועדות שאל כ"ק אד"ש "פון וואנעט האט בערל יוניק געוואוסט", ענה הרב העכט "איך האב געהאלטן פאר א חוב עם זאגן,

אזוי ווי ער איז אלעמאל משמש דעם רבי שליט"א. וכ"ק אד"ש הגיב: "נו".

ש"פ מסעי, מבה"ח מנחם אב, תשד"מ

בסיום ההתוועדות, הרחיק מישהו את כל הילדים שעמדו, כדי לפנות את הדרך לתפלת מנחה. הרבי פנה אליו, תוך שהוא מרמז בתנועות ידו הק', ואמר: זאלן זיי צוגיין נענטער, פארוואס זאל מען זיי אפשטופן. אח"כ סימן לילדים שיתקרבו לקחת מהמזונות, ואחרי שרמז להם כמה פעמים התקרבו בריצה, והרבי בקושי פילס לו דרך.

ש"פ בהעלותך, כ"א סיון תשמ"ו

רש"ג שי' הביא בקבוק משקה לכ"ק אד"ש עבור דינר של הישיבה, וכ"ק אד"ש מזג מעט יין מכוסו לבקבוק והחזיר לרש"ג. אחרי כמה דקות קרא לי כ"ק אד"ש ושאל: "אפשר וויל דער שוואגער אויסרופן וועגן זיין ענין".

ש"פ שלח, מבה"ח תמוז תשמ"ו

הרש"ג שי' השתעל והי' צרוד, והתפלל עם המנין במשרד הישיבה למעלה. לא הלך להתוועדות, ובקש ע"י חנינא שי' שאני אגיד לחיים עבורו, ולבקש מעט יין. כ"ק אד"ש ענה לי "אריכות ימים ושנים טובות" ונתן במפית כמה חתיכות עוגה, וביקש ממני שאמלא את הכוס שלו, ונתן לי מהכוס שלו ואמר "נעם דו קאמיסיאן", ונתן לי כוסית מלאה יין, ועבור רש"ג שי', ואמר "הצלחה רבה, רפואה קרובה".

שבת פ' משפטים תשמ"ז מברכים החודש אדר

אחרי התוועדות וברכה אחרונה קודם מנחה אמר כ"ק אד"ש "נעם פון די וויין פאר'ן שוואגער (רש"ג שי') ער וועט האבן פארגעניגן פון דעם". נתן יין מכוסו עבורו אח"כ אמר און פאר דיר מעקלעריי (גם כן נתן).

יום ב' דחג הפסח תשמ"ח

קודם התפלה שאל אויב עס איז געווען א מנין אויבן (אצל רש"ג שי')
אמרתי ער האט געזאגט אז ניט - ער האט געזאגט א טעם פארוואס ניט.
מען זאל אים מאכן א מי שברך ביים לייענען אויב זיי וויסן ניט זיין
מאמע'ס נאמען זאלסט זיי זאגן (שיינדל).

מכתבים מהגאון ר' אלתר הילעוויץ ע"ה

ראשי פרקים מתולדותיו

הרה"ג ר' אלתר הלוי הילעוויץ ע"ה, נולד בי"א אלול תרס"ו בעיירה זעמבין, לאביו הרה"ח ר' מנחם מענדל הלוי הילעוויץ (מחסידי כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, ורב בזעמבין), חתנו של הרה"ח ר' אברהם לנדא ע"ה (הידוע בשם "ר' אברהם'קע זשעבינער" – מחסידי כ"ק אדמו"ר הצמח צדק נ"ע, כ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע וכ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, ונתמנה לרב בזעמבין בהוראת אדמו"ר מהר"ש), מצאצאי הרה"ח ר' אברהם משולם זלמן סג"ל לנדא (הידוע בשם "ר' זלמן קורניצער" – מחסידי כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע, מהתלמידים ב"חדר הראשון"), מגזע תרשישים ה"חכם צבי".

בילדותו זכה להיות פעמיים אצל כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע בליובאוויטש לחג השבועות (תרד"ע ותרע"ה). לאחר מכן (לאחרי נסיעתו של אדמו"ר מהורש"ב) בחדרים בשיבת "תומכי תמימים", בשנה האחרונה לפני שהישיבה עזבה את ליובאוויטש.

בחודש תשרי תרפ"ח זכה להיות אצל כ"ק אדמו"ר (מהוריי"צ) נ"ע ונכנס אליו ליחידות, ואף זכה לקבל ממנו ברכה מיוחדת בהתוועדות שמחת תורה. בהמשך קיבל ממנו כמה מכתבים¹.

בשנת תרצ"ו עלה לאה"ק, ועסק בהוראה בשיבת "תפארת ישראל" בחיפה. בשנת תש"ד הצטרף למערכת "בר אילן" והי' מעורכי הכרכים הראשונים של ה"אינצקלופדי' תלמודית".

היה תלמיד חכם מובהק, ובקי גדול בכל חדרי תורה.

בשנת תשי"א נסע לדרום אפריקה ושימש שם כרב ופוסק, ומנהל סמינר למורים ומדרשה. בשנת תשל"ה חזר לאה"ק, והי' מראשי "כולל מרץ" במבשרת ירושלים.

ביקר כמה פעמים אצל כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו וזכה לקירובים, וקיבל ממנו מכתבים רבים.

(1) כמפורט להלן במכתביו.

נלב"ע ד' אלול תשנ"ד.

ספריו: ללשונות הרמב"ם – ביאורים בספר משנה תורה המיוסדים על דיוקים בלשונו.

חקרי זמנים (ד' כרכים) – מחקרים ובירורים בזמני השנה בהלכה ומנהג לאור המקורות.

אחיותיו: אלטא שרה צערטל ע"ה, נישאה לא"ז הרה"ח הרה"ת אברהם ברוך פעוונזנער ע"ה (רב ומשפיע במינסק ואח"כ בחרקוב). גוטא ביילא ע"ה, נישאה להרה"ח הרה"ת ר' משולם זלמן (שילם) קוראטין ע"ה (משפיע בישיבת "תומכי תמימים" ו"חוזר" אצל כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע).

א

יום ד', כ"ו תשרי שנת שיל"ת

נתת שמחה בלבי על הבשורה הטובה, הגדולה והחשובה, שהוסמכת לרבנות . .

בגמרא כתובות קיב, א נקראת סמיכה בשם "כתב בית ישראל" (ע"פ הכתוב ביחזקאל יג, ט), ות"י: "ובכתב חיי עלמא", ומשמעות פירוש הדברים, שהרי אנו מברכים "אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו", ו"תורת אמת" היא תושב"כ, ו"חיי עולם" היא תושבע"פ, ותושבע"פ היא מיוחדת לישראל ואין לאוה"ע חלק בה (ראה תנחומא שם לד. במדב"ר יד, י. תנחומא תשא, לד. ירושלמי פאה ב, ד. שמו"ר מז, א. וראה לקו"ש ח"ד עמ' 918-919). ולכן נקראת תושבע"פ "חיי עולם" (טוש"ע או"ח סקל"ט ס"י), והסמיכה היא על תושבע"פ והיא "כתב בית ישראל" דוקא.

ואמנם הסמיכה שבגמ' היא מסוג אחר (ובירושלמי ר"ה ב, ה. וסנהדרין א, ב: המינוי), מכל מקום אותו השם. ואני מברך אותך שתזכה לתורה אמת ולחיי עולם.

ב

בע"ה ירושלים

יום א ער"ח מנ"א תש"מ

בענין ח"ב של חקרי זמנים, אומר לך, יקירי, שבאמת עד זמן מסויים היה העיכוב גם מצדי, כי נתרחבו הענינים, וכמות הספר הגיע בע"ה לכמעט תר"ג עמודים. וקבלתי גם עידוד רב וגם התרגשות רבה ממכתבו של כ"ק אד"ש שנכתב בי"א ניסן השתא, וכמוכן נתקבל זמן מועט לפני חג השבועות. וכו הוסיף כ"ק אד"ש בכי"ק: "צפיתי שליום ההולדת אקבל מתנה ח"ב דספרו – ויה"ר

שיהא עב"פ לחה"ש (דשנת השבע) דכל בני" כקמן שנולד דמי". באמת שמאד מאד התרגשתי לקבל מילים אלו. עצם העובדה שב"ק אד"ש מצפה ממני מתנה ליום ההולדת, והספר הוא המתנה. אברהם ברוך, יקירי, מעולם לא צפיתי לכך. יש כאן יחס מיוחד יוצא מן הכלל, ולא צפיתי לכך, שלמרות זאת שאני יודע את יחסו של כ"ק אד"ש אלי, אבל, עד כדי כך!

בראש הספר יהיה "ביאור דברי הרמב"ם בהלכות ימות המשיח" של כ"ק אד"ש עם "מבוא" קצר, וכמובן אכתוב במבוא שב"ק אד"ש נתן לי במיוחד את הרשות לצרף את דבריו לספר (שאלמלא כן, הרי אפשר "סתם" לקחת קונטרס של "לקוטי שיחות" ולצרף), ואולי גם אזכיר שב"ק אד"ש נתן לי את הסמכות שבעצמי אגיה את הדברים. כמובן שאוסיף ש"הגהתי" לא תהיה כהגהת כ"ק אד"ש בעצמו בהרחבת הדברים, אלא כמה שנוגע לעצם הענין.

אולם נוסף על העיכוב מצדי, ישנם עיכובים כאן על ידי ההדפסה, כרגיל כאן. אבל אני עומד על גבם ומזרוזם עד כמה שאפשר.

ועכשיו בענין דברי מגילת ספר. הדברים האלו אינם חדשים, כי כבר נדפס הספר מזמן רב עוד בשנת תרנ"ז, אלא שהמהדיר החדש ביק (שאו"י) הדפיס אותו מחדש במהדורא מתוקנת, אבל בענין זה אין הבדל כלל בין המהדורות, והרי בדיק בודאי נמצא הרשימה שלי שפרסמתי בסיני², שם נתפרסמה גם שלשלת היוחסין, ושם התייחסתי לענין, וכתבתי שאין לסמוך בענין זה על דברי הריעב"ץ³, עיין שם ותראה.

דרך אגב, דיברתי עם המהדיר החדש (הוא גר בירושלים), וגם הוא הסכים שאין לסמוך על הריעב"ץ במקום שישנה עדות חיה של המשפחה בניגוד לדבריו. ברשימתי, הנני גם מסביר את הרקע לדברי הריעב"ץ, ובאמת לאחר שפרסמתי את הרשימה עוד בשנת תשי"ב, נתוספה לי עוד ידיעה של סיבה אחת שאני

(2) שנה זו לא חוב' דח.

(3) בספרו מגילת ספר כתב שאחותו נחמה נפטרה בלי בנים.

סבור שגם היא השפיעה על הריעב"ץ שהתעלם מאחותו נחמה שהיא היתה הסבתא של ר' זלמן קורניצר נ"ע תלמידו של אדה"ז (מהחדר הראשון), והוא: מצאתי רשימה בסוף הספר "תולדות משפחת גינצבורג", המחבר דוד מגיד, נדפס ס' פטרבורג בשנת תרנ"ט, וברשימה ההיא רשום שנחמה בת החכם צבי היתה נשואה לר' נפתלי הערץ סג"ל לנדא (בן דודו של הנודע ביהודה), ולר' נפתלי הערץ היה אח בשם ר' יעקב לנדא אבד"ק לובטשוב, ור' יעקב זה נשא אשה ממשפחת מהר"ם זיסקינד, והרי מהר"ם זיסקינד הוא זה שהיתה לו מחלוקת גדולה עם החכם צבי, כידוע בענין לב התרנגולת, ואין פלא שהריעב"ץ ומשפחת זו "גבה טורא בינייהו", ובפרט לאחר שהחכם צבי עזב את כסא הרבנות באלטונא בגלל ר' משה בנו של מהר"ם זיסקינד. ועל כל פנים ההתרחקות בין משפחת לנדא לבין הריעב"ץ היתה גדולה מאד, ויתכן שכל המשפחה הרחיקה את נחמה ובנה היחיד ששמו היה ר' הירש הלוי בוילנא, והוא היה אביו של ר"ז קורניצר נ"ע.

(ואפילו ביחס לענין מהר"ם זיסקינד נדמה לי שיש סתירה בדברי הריעב"ץ במגילת ספר, אינני יודע את המקום במהדורא החדשה, ובמהדורא הישנה הוא עמ' 22 ועמ' 52, תוכל למצוא במפתח שמן הסתם ישנו במהדורא החדשה בשם "ישראל פוירשט", עיין שם).

וגם התאריכים אינם כל כך בסדר בזמן נשואיה של נחמה בת הח"צ.

ג

בע"ה ירושלים

יום א כה תשרי התשמ"א

שמענו על הקהל הרב והעצום שבא לכ"ק אד"ש להתחלת שנת הקהל, ולעצם ההקהל, שהרי סוף סוף כל ענין דהקהל הוא חזרה על מעמד הר סיני

(תעיין בחקרי זמנים בפרק על הקהל בענין מצות זכירת מעמד הר סיני לשיטת הרמב"ם), ועיין פסחים לח, ב. ואפילו לאיכא דאמרי שם.

אשמח לשמוע ממוך איך אתה מתקדם, וכל הנשמע בכלל. בעצם חוץ מהלקו"ש המופיעים בדפוס אינני מקבל ישר מ־770 כל היוצא לאור. דומני שמופיעים באופן קבוע עלוני חדשות ומשהו עוד.

הכרך השני של הספר עדיין לא נגמר בדפוס. אני מצטער, אבל זה המצב כאן, יותר מהר אי אפשר לדרוש מהם. אמנם יהיה כרך רב הכמות (למעלה מ־650 עמודים). אבל הוא כבר הולך ונגמר בע"ה.

ד

בע"ה, ירושלים עיה"ק ת"ו

יום ב' ה' מ"ח ה'תשמ"ב

מן הסתם ישנו כבר הספר החדש שלי, ואני מקווה שמעיינים בו.

קבלתי מכתב מכ"ק אר"ש "ת"ח במיוחד על ספרו ח"ב, כן יזכה וירבה חיילי' לאורייתא, הלוך והוסיף".

ה

בע"ה, ירושלים עיה"ק תובכ"א

יום ה' ח"י שבט ה'תשמ"ב

ראשית כל הנני לברכך בברכת הצלחה רבה בלימודך. ואמנם ישנן הלכות מוגדרות שאפשר לעמוד עליהם בדיוק פחות או יותר, אולם הל' שבת הן מאד מסובכות, ובלשונו של שו"ע אדמוה"ז בודאי ובודאי יש לדקדק הרבה, כי אין ספק שכל דבריו הם בדיוק גמור ומוחלט (ומן הראוי לעיין בלבוש נוסף על נו"כ

השו"ע במקום עם הפמ"ג. אולם ביחס לט"ז ידוע שהוא קשור מאד לדברי הטור, ולכן קרא שמו "טורי זהב", אם כי יתכן שהשם הזה שייך יותר לשו"ע יו"ד ולא לאו"ח, כי אפשר שהמחבר בעצמו קרא לספרו על או"ח "מגן דוד", ולא שהמדפיסים קראו לו כך כשצירפוהו יחד עם המג"א, ואפשר להיפך "נר ישראל" נקרא מג"א בגלל מג"ד, וכך נקרא "מגיני ארץ" או ספר "המגינים", ולעת הפנאי יש לעיין בדבר בעצם גישתו של הט"ז ביחס לטור ביו"ד ובאו"ח, וכמו"כ בחו"מ ובאה"ע, אע"פ שהשם ט"ז "הושאל" משו"ע יו"ד). ואני מאחל לך הצלחה.

. . תודה לך, יקירי, על הצילום מ"האח". ידעתי ששמי נזכר שם, וכמובן שלא ידעתי שבדף אחד עם כ"ק אד"ש. אבל אבקשך לעיין בכרכים אחרים של "האח", אני זוכר שאני נזכר שם לכל הפחות עוד פעם אחד בודאי, ודומני שזה היה ליום הולדת שלי. אבקשך מאד לדפדף ולמצוא ולעשות שוב צילום. ותודה לך מראש.

דרך אגב: יש שם אחד בשם מנחם נחום ליבערמאן (בשמות הפותרים), והוא מ'פלעשצעניץ, ורח"ל גם הוא מאותו המקום. כדאי לשאול אותו.

ביחס לחליפת ההערות בענין תו"ת בועמבין, האם זה יתכן שכל הדבר התעורר פתאום על ידי זה שכתבתי במבוא לשיטת כ"ק אד"ש? . . באופן כללי כמעט שאין בכל הויכוח חדש באופן ממשי, ומכל מקום עוד אעיין בדבר. ואם יהיה לי מה להוסיף אכתוב לך. לע"ע אני עסוק מאד.

תודה על הד"ש מרח"ל שי'.

ו

בע"ה, ה"א טבת תשמ"ג

פעיי"ת מעלבורן יצ"ו

הגיע לידי ימים אלו אג"ק [אדמו"ר] מהריי"ץ ח"א, כרך נאה! . . דא"ג איך המצב עם הכרך הב', באיזה שלב מעמדו? ומה עוד עומד ב"הכנה לדפוס".

שמעתי אשר גם מחכים לה"ק OK של כ"ק אד"ש להתחיל להדפיס את הכתבים של כ"ק [אדמו"ר] האמצעי נ"ע, אשר שמעתי שנמצא מהן בספרי' יותר מכתבי אדמו"ר הצ"צ הנדפסים (כולל אור התורה – כמובן).

ז

בע"ה, ירושלים עיה"ק תובב"א

יום ה' ט' באלול ה'תשמ"ג

חזרנו לשלום, והגענו לירושלים ביום ה' בערב (לפי השעון כאן. וכך שילמנו עבור השעות שקבלנו כשבאנו לארה"ב. (ועי' ...⁴: "מן תקופת טבת עד תקופת ניסן – הלילה פורע ליום. מן תקופת ניסן עד תקופת תמוז – היום לוח מן הלילה . . ומן תקופת תמוז עד תקופת תשרי – היום פורע ללילה, ומן תקופת תשרי עד תקופת טבת – הלילה לוח מן היום. נמצא בתקופה ניסן ותקופה תשרי – אינן חייבין זה לזה כלום". ועיין בתנחומא משפטים י"ב, ושמו"ר לא, טו סוגים רבים של לווים במעשה בראשית: "כל בריותיו של הקב"ה לויין זה מזה". וכן בויק"ר כו, ד. וחלק של הברייתא בירושלמי ברכות א, א. וע"ז ט, יד. ומרומז בסוגיית הבבלי שם עב, א. וכן בנדה סה, א).

ה

בע"ה, ירושלים עיה"ק

יום ד' כ"ו אדר א' ה'תשד"מ

כמובן שאגרתו של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע שמור אצלי. דברים מעניינים מאד באגרת זאת (שם המשפחת במכונת הכתיבה היה קצת ממושמש, ובכ"ק למעלה הוסיף: הילעוויץ). דומני שהאגרות שמורות אצלי. הן האגרת מי"ב ניסן תרצ"ז בכרכה לבואי צלחה לאה"ק ת"ו שבו הוא כותב "והשי"ת יעזור לו להסתדר בפרנסה טובה ויוכל לקבוע עתים לתורה ועבודה", ובמכתב זה התואר "ידידי וו"ח אי"א הרב" וכו' (כי הרי הוסמכתי על פי הסמכתו על ידי הרב ר"ג חן ע"ה). וכמו"כ מז' אדר"ר תרח"ץ "ידידי הרב התלמיד החשוב והנעלה" ברכת מזל טוב לחתונתנו, ולבסוף מוסיף "אתענין לדעת מצבו בהוה ואופן הסתדרותו בעתיד, והשי"ת יהי בעזרו בגו"ר". ואחרון ששמור אצלי הוא מט"ו אלול תש"ג.

המכתב של מהר"י פייגין הי"ד הוא בקשר לעניני כספים ביחד לקניית כרטיס אניה לעלות לאה"ק. וישנם בידי מכתבים בענין כספים הוה מאה"ק שמיפלו בדבר, לפי הנראה לא עלה הדבר בידי המטפלים.

בענין ר' גוטמאן, גם אני אינני יודע יותר מזה. זאת היתה מסורת במשפחתו לדור לדור, ואת מה שידעתי רשמתי, אולי בדורות הקודמים ידעו יותר, אבל לא נמסר לי.

דרך אנב אולי זה יעניין אותך, בידי נמצא ספר אחד ויחיד שנשאר אצלי שעבר מדור לדור מר' זלמן קורניצר נ"ע בג"מ, הוא כנה"ג על חו"מ, אם כי אני משער שהשם נרשם שלא על ידי ר' זלמן נ"ע בעצמו, כפי הנראה על ידי אחד הבנים, אבל בכל אופן ספר זה עבר 5 דורות ב"ה.

ט

בע"ה ירושלים עיהק תובבא

יום ב יט כסלו חג הגאולה התשמ"ו

לשנה טובה תכתבו ותחתמו ביום זה של ראש השנה לחסידות, וממילא ברכת שנה טובה וממילא בכל מאי דבעינן לטב בגו"ר, ויהי רצון שתהא זאת שנת אורה וברכה, גאולה וישועה, וה' ימלא כל משאלות לבנו לטובה.

בעצם יש לי בעיה המטרידה אותי. הלא עניין של חג מיוחד ליום של מקרא קודש ושייש בו חגיגה, ואם כי סתם חג הוא סוכות, ופסח ועצרת אינם נזכרים אלא בשמם בלא תוספת "חג", מכל מקום הרי בשלש רגלים ישנו קרבן חגיגה, ואין אנו מוצאים אלא יום טוב של ראש השנה, בלא השם חג. ומכל שכן ימים טובים של מגילת תענית. ואמנם יתכן מאידך גיסא, מכיון שאנו מוצאים שחכמים נקטו לשון יום טוב גם לגבי שלש רגלים, אפשר אדרבה, בכל מקום שנקטו לשון יום טוב אין זאת אלא לשום חכמים ולא להדגיש שאין להשתמש בלשון חג, ולכן בלשון מקרא אפשר תמיד להשתמש בלשון חג. ויש לעיין בדבר.

אולם הרי כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע קרא ליום זה חג החגים. ואם כן משמע שלשון חג הגאולה היא מתוקנת.

י

בע"ה ירושלים עיה"ק תובב"א

יום ב כו באייר מ"א לספי' התשמ"ד

כתבתי מכתב לכ"ק אד"ש, אם כי הרי עכשיו איננו עונה על מכתבים, בכל זאת החלטתי לשלוח לו תדפיס ממאמר שהופיע עוד בחורף שעבר (בעצם על השער כתוב: תשמ"ג, אבל הופיע השנה). והתדפיסים קיבלתי רק לפני חג

הפסח. במאמרי אני דן בדברי כ"ק אד"ש בעניין מזמור לתודה בפסח (לקו"ש כרך יב).

במכתבי גם הוספתי עניין שאני עוסק בו עכשיו. לא כל העניין שעדיין לא גמרתי אלא נקודה אחת, והיא בדבר חלוקת המשניות בכל פרק, שכ"ק אד"ש התייחס לזה במספר מקומות על פי דברי החלקת מחוקק סי' לח סק"מ בדין המקדש ע"מ שאני שונה. הנקודה שלי בקיצור היתה שאין להשוות לכאורה עניין המשניות לג' פסוקים, שהרי שיעור ג"פ נזכר בסוגיא בקידושין שם בבביתא, משא"כ לגבי משניות הרי הגמ' שם מצרפת מחלוקת האמוראים ומחלוקת התנאים, ובבביתא אין לייחס חלוקת המשניות, וכוודאי אין כאן עניין לכוונת המקדש והמקודשת בבחי' לשון בני אדם כמו בנדרים, אלא ע"י קביעת החכמים, וכל המקדש על דעת חכמים מקדש.

ודרך אנב הוספתי שחוץ למס' כלאים פ"ז מ"ד ומ"ה שכ"ק אד"ש מציין, ישנו בדבר הזה גם בטור ושו"ע יו"ד קסח וקסט. ויש גם מקום נוסף, אלא שאינני יודע מאימתי התחילו לציין שם סימנים, והוא במדרש רבה פ' נשא פרשה יג סימן טו וסימן טז. ודרך אנב ציינתי דבר מעניין מאד, והוא במדרש רבה שם בפ' נשא, שפרשה ט' שם היא פרשת סוטה, ויש בה מט' סימנים, בדיוק כמו במס' סוטה, וכבר ידוע ע"פ היום יום בעניין לימוד מס' סוטה בימי הספירה והקשר שבניהם. ובאמת אני מתפלא שלא ראיתי את הענין הזה שבמדרש. כל זה ציינתי במכתב לכ"ק אד"ש.

דרך אנב, דומני, אם כי לא בדקתי את כל הפרשיות שבמדרש, אבל כך נדמה לי שזאת היא הפרשה מרובת הסימנים ביותר בכל הפרשיות, אם כי לא ממש בכמות.

יא

בע"ה ירושלים עיה"ק ת"ו

יום א' ח' תמוז דהאי שתא ה'תשר"מ

בוודאי שמת לב בתאריך כתבתי "תמוז דהאי שתא". ראיתי בתשובותיו של הרגצ'ובי כמעט בכל פעם בתאריך של חודש תמוז הוא כותב כך. בוודאי, לא באתי לחקות אותו, אלא כדי להסב את תשומת לבך נהגתי בזה הפעם. באמת בייחס לתאריכים של הרגצ'ובי הרי הם מעניינים מאד, חוץ לזה שהרבה פעמים מאריך בתוך התאריך, שהאריכות בעצמה יש לה ערך כמו כל תשובה משלו.

וחוץ לזה ישנם עוד דברים מעניינים. ראשית כל בייחס להתחלת המכתב "ב"ה" הוא כותב בתשובה (דפוס צילום, ניו יורק, תשי"ד) סי' קצו שלא לכתוב "ב"ה"⁵ בראש המכתב (וכפה"נ רמז לזה שם סי' שג), וכן אין למצוא אצלו התחלה זאת בתשובותיו (הוצאת מכון צפנת פענח, ירושת"ו, תשכ"ה), וכן במכתבי תורה עם הרב מקאלינא.

עוד דבר, הוא אינו מציין בתאריכים פרשיות השבוע אלא תאריכי החודש. וכאן יש לציין דבר מופלא: הרב מקאלינא ב"מכתבי תורה" התכתב עם הרגצ'ובי כמעט בכל שבוע (הרש"י זיין ע"ה כתב מאמר ביקורת על הספר, ומפליא בגדולתו של הרב מקאלינא) והוא הרי ראה שהרגצ'ובי אינו משתמש בפרשת השבוע אלא בתאריך החודש וגם אינו מתחיל "ב"ה", ובכל זאת גם הוא "התעקש" וכל מכתב משלו משתמש "דווקא" בפרשת השבוע ומתחיל "ב"ה".

אולם יש וגם הרגצ'ובי בעצמו לא שמר על כך. בתשובות דפוס צילום הנ"ל, בתוך ש"כ תשובות – שלשים מתחילות "ב"ה". וכן בהוצאת צפע"נ סי' כו, וכן במכתבי תורה סי' קט. וגם לגבי פרשיות השבוע ישנם תשובות אחדות בדפוס צילום וגם פעם אחת במכתבי תורה.

(5) ראה אנ"ק לרבינו חלק כ"א ע' ה' ואגרת הנדפס בסוף קונטרס של התועדות אחש"פ תשל"ד יצא לאור ע"י ועד הנחות בלה"ק לפרשת תז"מ תשפ"א וש"נ.

בייחם ל"תמוז דהאי שתא" אולי בא לאפקי מ"תמוז דההיא שתא", עיין תענית כט, א. וכן פסחים עז, א⁶. ושבועות י, א. וראיתי שכן נהג בתאריכים מחודש טבת שהוסיף "טבא לשתא", ע"פ תענית ו, ב.

דרך אגב, לא ראיתי, או אולי לא נודמן לי, בשום ספר המדבר בענינים אלו של התאריכים, לא בייחם לחדשי השנה ופרשיות השבוע, ולא לההדגשה בייחם לחדשי טבת ותמוז (ובעצם בשניהם ישנם צומות: צום הרביעי וצום העשירי).

יב

בע"ה ירושלים עיה"ק תובכא

י"א אלול תשמ"ה

האם נודמן לכם לראות את המאמר שלי "מתן תורה ונבואת משה" בספר שי למלך, וכן מאמר יותר קטן "תורה ונבואה" בכפר חב"ד?

אני מקווה בע"ה לסדר חקרי זמנים כרך ג. וגם רצוני בע"ה להו"ל הספר ע"ד החשמונאים וכו', אם כי עכשיו כל דבר לוקח הרבה זמן, וזקוק אני לרחמים רבים לרפואה שלימה מן השמים.

הלשון "הספר ע"ד החשמונאים וכו'", הוא של כ"ק אד"ש באחד המכתבים שלו אלי, כשהוא שאל אם כבר יצא לאור הספר. זה היה לפני זמן רב. וייתכן שעכשיו הגיעה השעה.

אם אפשר אברהם ברוך למסור המכתב למזכירות שיוגיע לכ"ק אד"ש בהקדים.

יג

ב"ה ירושלים עיה"ק

יום א' אסרו חג של סוכות תשמ"ז

הנני להודות לך מאוד מאוד שעשית שליחותך ברב טובה שמכתבי לכ"ק אד"ש הגיע אליו. ואמנם כ"ק אד"ש מיהר לענות לי, ולמחרת יוה"כ קיבלתי מענה ממנו. המכתב ששלחתי לכ"ק אד"ש כתבתי ביום יא אלול היה מכתב ברכה לקראת השנה החדשה, וזה גם יום ההולדת שלי, ובשבת והודי' להשי"ת הגעתי בזה היום לגבורות. אמנם ידוע שכ"ק אד"ש איננו מרבה עכשיו לענות על מכתבים פרטיים, מכל מקום זכיתי לברכת כ"ק אד"ש. עצם המכתב הוא סטנדרטי בברכת השנה, אולם יש בו תוספת לברכת יום הולדת, ובכ"ק הוסיף "דגבורות", וגם הוסיף בכ"ק בתואר אלי. ועוד דבר מעניין, בברכה הסטנדרטית בברכת השנה הלשון הרגילה היא "לו ולכל אשר לו" וכ"ק אד"ש תיקן בכ"ק "לכת"ר ולכל אשר לו", ויה"ר שהברכות יקויימו לטובה.

יד

בע"ה, ירושלים עיה"ק ת"ו,

יום ב' ער"ח ניסן ה'תשמ"ז

יש לי בקשה אליך, אברהם ברוך, להכניס את המכתב לכ"ק אד"ש, ותודתי העמוקה ניתנת מראש.

הכרך השלישי של חקרי זמנים הולך ומתקדם בע"ה, אבל התהליך הוא אימני, שאני צריך להיעזר בכתיבה וקריאה . . .

אני עוקב אחר כל הדברים המתרחשים בהיכל הקודש.

ומקווה שהשי"ת ייענה לתביעתם של ישראל שכבר כלו כל הקיצין ושתבא הגאולה תיכף ממש.

טו

בע"ה, ירושלים עיה"ק ת"ו

יום ב' י"ג אלול ה'תשמ"ז

את מכתבינו אתם בודאי מקבלים, ועכשיו בהגיע הזמן לכתוב לכם שוב מכתב שבעצם הוא כפול: גם לכם וגם לשליחות. ואתחיל בשליחות.

כרגיל בתאריך זה אני כותב מכתב לכ"ק אד"ש, אם י"א אלול חל בחול אני כותב באותו יום, השנה י"א אלול חל בש"ק כתבתי למחרתו. זכור לכם שי"א אלול הוא יום הולדת שלי לאורך ימים ושנים טובות יחד עם דודתכם היקרה שתחי' בבריאות שלימה ובנהורא מעליא, והוא היום שאני כותב לכ"ק אד"ש.

אני מבקש ממך יקירי, להעביר את המכתב שיהא מונח על שולחנו של אד"ש.

המכתב הזה הוא חשוב ביותר שבו אני מודיע לכ"ק אד"ש על דבר חקרי זמנים חלק ג' שכמעט מונח לדפוס, ופניתי לכ"ק אד"ש בבקשת צירוף שיחת ק' לספר. בפעם הקודמת דיברתו אתו פא"פ וכמובן זה היה יותר קל ובע"ה הבטיח וקיים, והפעם דרך מכתב אין זה כל כך פשוט אבל אני מקווה שגם הפעם ימלא בקשתי, ובכל אופן אני מנסה. ומכאן חשיבות המכתב

ועכשיו לכם (אולי זה מזכיר לך דברי רבי יהושע במחלקתו עם רבי אליעזר, אם כי כל המכתב יכול להכנס במסגרת של מצוה, שיתכן שאגרת שלומים נכנסת בכלל אהבת ישראל, ובפרט במסגרת של משפחה, ואכמ"ל) . .

טז

בע"ה ירושלים עיה"ק ת"ו

יום ד' ה' ניסן ה'תשמ"ח

אני כמובן מקבל ידיעות על כל המתרחש בהיכל הקודש. כתבתי מכתב תנחומין, וגם שמעתי שישנם שינויים ביחס לכתיבת מכתבים וקבלת מענה מכ"ק אד"ש, מכל מקום עכשיו לקראת יום הבהיר יום הולדתו של כ"ק אד"ש, אני כותב מכתב זה, וה' יעזור שמכתבי יתקבל לפני כ"ק אד"ש.

יז

בע"ה ירושלים עיה"ק ת"ו,

יום ג' שהוכפל בו כי טוב, כ"ו סיון ה'תש"ן

שמחנו לשמוע שהלל [פעוונער] מפריו הגיע ל"חג המצות" (מאצעים)⁷ והשתתף גם בתספורת [של אליהו יעקב שיחי]. הבעיה של התספורת לפני ערב חג השבועות היא שאלה מעניינת. יש לדון אם היא תספורת של מצוה, וכפי הנראה איננה אלא תספורת של מנהג, וכאן הבעיה מה תקפו של מנהג זה לגבי דחי'. מעניין לדעת מה היו הצדדים של הספק וההכרעה (האם גם הלל הביע את דעתו בעניין).

(7) כינוי מקובל אצל חסידים לחג השבועות, שבו הגיעו המו"צ לליובאוויטש.

לעילוי נשמת

הרה"ת

ר' אברהם ברוך

בן הרה"ת ר' דובער ע"ה

יוניק

מגזע הרבנים הקדושים

הר"פ מקאריץ

הרב לוי יצחק מבארדיטשוב

הרמ"נ מטשערנוביל

הר"ח מקראסנע

ובעל תוספות יו"ט זצוק"ל

מקושר לכ"ק אדמו"ר

נשיא דורנו

וזכה לשמשו

נלב"ע בעש"ק

פרשת כי תשא בעלות המנחה

י"ט אדר ה'תשע"ז

ת'נ'צ'ב'ה'